

“การพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน สู่ชุมชนเข้มแข็งจัดการตนเอง”

เศรษฐกิจและ
ทุนชุมชน

ชุมชนเข้มแข็ง
จัดการตนเอง

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

รายงาน

การสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

“การพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนสู่ชุมชนเข้มแข็งจัดการตนเอง”

พิมพ์ครั้งที่ 1 :

จำนวนพิมพ์

ที่ปรึกษา

.....

บรรณาธิการ

นางสาวรัชรา เอียดศิริพันธ์ , นางสาวจันทนา เบญจทรัพย์

เรียบเรียง

นางสาวจุไรพร จิตพิทักษ์

นางสาวลักษณ์ ปรปักษ์พ่าย

ข้อมูล

สำนักพัฒนาองค์ความรู้และประเมินผล สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน

สำนักงานภาค 11 ภาค และเครือข่ายขบวนการเศรษฐกิจและทุนชุมชน

จัดพิมพ์โดย

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

912 ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

โทร 0 2378 8300-9 โทรสาร 0 2378 8321

Homepage : www.codi.or.th

[คำนำ]

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ฯ ได้สนับสนุนให้มีการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ซึ่งเป็นภารกิจหนึ่งของสถาบันฯที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2543 ตามวัตถุประสงค์การจัดตั้งองค์กร มาตรา 7 ข้อ (1) สนับสนุนและให้การช่วยเหลือแก่องค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชนเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การพัฒนาอาชีพ การเพิ่มรายได้ การพัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชนทั้งในเมืองและชนบท โดยยึดหลักการพัฒนาแบบองค์รวมหรือบูรณาการ และหลักการพัฒนาที่สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมเป็นแนวทางสำคัญ ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และประชาสังคม

การดำเนินงานที่ผ่านมาโดยการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนของสถาบันฯ ตั้งแต่ปี 2556 -2559 เกิดผลการเปลี่ยนแปลงในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ การแสดงให้เห็นการพัฒนาชุมชนโดยชุมชนเอง เนื่องจากการทำงานเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ที่มีใช้การกำหนดการพัฒนาจากคนภายนอกอีกต่อไป แต่เป็นการพัฒนาที่ต้องเกิดจากฐานความรู้ความเข้าใจ และสำนึกร่วมของคนในชุมชนที่มีความต้องการลุกขึ้นมาจัดการพัฒนาตนเองเพื่อให้เศรษฐกิจและทุนชุมชนเป็นฐานของความมั่นคงในชีวิตของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานการสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน “การพัฒนา ระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนสู่ชุมชนเข้มแข็งจัดการตนเอง” ทั้งนี้ มีเป้าหมายเพื่อนำเสนอผลการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่ชุมชนสามารถสร้างเศรษฐกิจของตนเองได้ ซึ่งมีส่วนสร้างการมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงประเทศและเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนเพื่อสร้างชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็งได้

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

[สารบัญ]

เนื้อหา	หน้า
การขับเคลื่อนเพื่อสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน	5
พัฒนาการการขับเคลื่อนเพื่อสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน	10
รากฐานสำคัญ “ การพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนสู่ชุมชนเข้มแข็งจัดการตนเอง ”	12
นโยบายที่เกี่ยวข้องช่วยให้สวัสดิการเดินได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน	11
แนวทางการสนับสนุนการดำเนินงานการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน	15
ผลการดำเนินงานการสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน	19
รูปธรรมความสำเร็จ “ เศรษฐกิจและทุนชุมชน ”	23
ข้อค้นพบ/ข้อเสนอต่อการสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน	32

การขับเคลื่อนเพื่อสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

การพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน มีพัฒนาการมาตั้งแต่ ปี 2504 หลังประเทศไทยได้มีการกำหนดแผนพัฒนาประเทศ ฉบับที่ 1 ออกมาเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศเข้าสู่สังคมโลก โดยเน้นการสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจเพื่อการส่งออก เน้นการพัฒนาเมืองมากกว่าชนบท เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมมากกว่าภาคเกษตรกรรม โดยใช้ต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในฐานะปัจจัยของการผลิตที่ต่อมาได้ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศและวิถีชีวิตของชุมชนและสังคมอย่างมากในปัจจุบัน ซึ่งภายใต้กระแสการพัฒนาระบบหลักดังกล่าว ได้มีส่วนทำให้ประเทศเกิดปัญหาช่องว่างทางชนชั้น และสังคมระหว่างคนจนและคนรวย คนเมืองและคนชนบท ที่ยิ่งพัฒนาก็ยิ่งเพิ่มระยะห่างมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาความยากจน และปัญหาหนี้สินของคนไทย กลายเป็นปัญหาเรื้อรังส่งผลกระทบต่อเป็นลูกโซ่ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม อาชญากรรมและปัญหาอื่นๆตามมา ซึ่งนับวันยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น จนก่อให้เกิดเป็นปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมเกิดขึ้น เนื่องจากมีคนจำนวนมากที่ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการภาครัฐ ซึ่งคนกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่ถูกมองว่าเป็น “คนจน” จากถูกประเมินว่าไม่มีศักยภาพในมิติทางเศรษฐกิจ จึงทำให้คุณภาพชีวิตไม่ดี ขาดการศึกษา ขาดโอกาสหรือไม่มีสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรของรัฐได้อาทิ กลุ่มเกษตรกร คนจนในเมือง/ชุมชนแออัด แรงงานนอกระบบ คนไร้ที่พึ่ง เด็ก ผู้สูงอายุ ผู้พิการ กลุ่มชาติพันธุ์ และคนไร้สัญชาติ เป็นต้น ดังนั้น เมื่อวิถีการพัฒนาที่ผ่านมา 50 ปี สะท้อนถึงความไม่ยั่งยืน ทำลายสิ่งแวดล้อมและความเป็นชุมชนมากกว่าการส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งในขณะเดียวกัน ขบวนการองค์กรภาคประชาชนที่มองเห็นความล้มเหลวอันเกิดจากการพัฒนาของภาครัฐจึงได้รวมกลุ่มกันเป็นองค์กรภาคประชาชนเพื่อทำงานร่วมกันในการพัฒนาทางเลือกของชุมชนขึ้น และเกิดการพัฒนาระบบเศรษฐกิจภายใต้ “ระบบเศรษฐกิจชุมชน” ขึ้น โดยการฟื้นฟู พัฒนาต่อยอดและขยายผล เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดขึ้นในระดับชุมชนท้องถิ่น ที่ใช้ทุนเงินตราเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นจากฐานราก นำไปสู่การพัฒนาทุนทางสังคม ทุนทรัพยากร ทุนเศรษฐกิจและสร้างทุนคนในชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็ง

พัฒนาการการขับเคลื่อนเพื่อสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

การสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน มีจุดเริ่มต้นที่สำคัญมาจากการส่งเสริมด้านองค์การการเงินให้กับชุมชน ซึ่ง “องค์กรการเงิน” เป็นชื่อเรียกรวมๆขององค์กรชุมชนที่มีการบริหารจัดการการเงิน โดยมีลักษณะร่วมคือดำเนินการร่วมกันในลักษณะกลุ่ม มีสมาชิก มีคณะกรรมการ มีการสมทบเงิน ลงทุนจากสมาชิกอย่างสม่ำเสมอและมีการนำเงินสะสมดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ในลักษณะต่างๆ โดยเฉพาะการให้สมาชิกกู้ไปลงทุนหรือแก้ปัญหาเศรษฐกิจ เมื่อมีดอกผลกลับมาก็แบ่งปันไปให้สมาชิก จัดสวัสดิการหรือสนับสนุนกิจกรรมสาธารณะ องค์กรชุมชนที่มีลักษณะดังกล่าวคือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มเครดิตยูเนียน ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ธนาคารชุมชนและกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

ยุคเริ่มต้นการพัฒนาขบวนการการเงินชุมชน

สำหรับพัฒนาการในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนต้องย้อนกลับไปถึงรากฐานของพัฒนาการขบวนการการเงินชุมชน ซึ่งเริ่มขึ้นเมื่อ 50 ปีที่ผ่านมา เนื่องจากมีรากฐานมาจากองค์การศาสนาคริสต์ได้นำเอาแนวคิดเรื่องสหกรณ์จากประเทศเยอรมันตะวันตกเข้ามาเผยแพร่เป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เกิดการรวมคน รวมเงิน รวมความคิดในการแก้ไขปัญหาความยากจน และเพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนจึงทำให้เกิดการจัดตั้งการจัดตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียนศูนย์กลางเทวาคั้งแรก ในปี พ.ศ.2508 ถือเป็นต้นแบบขององค์กรการเงินชุมชนแห่งแรกในประเทศไทย ในช่วง

ต่อมากรมการพัฒนาชุมชนได้ประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องสหกรณ์กับการใช้สินเชื่อเพื่อการเกษตรทำให้กลุ่มมีการส่งเสริมเกษตรกรให้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

ในปี พ.ศ. 2517 ของโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชนบทตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 การขยายตัวของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นไปตามนโยบายการของทางราชการ ทำให้กลุ่มต่างๆ ที่ตั้งขึ้นมาไม่เติบโตเท่าที่ควร อย่างไรก็ตาม มีหลายกลุ่มที่สามารถเติบโตและพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง เช่น กลุ่มออมทรัพย์บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช กลุ่มออมทรัพย์คลองเปื่อยะ จังหวัดสงขลา กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตห้วงน้ำขาว จังหวัดตราด กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดชัยภูมิ เป็นต้น

ทั้งนี้ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้ถูกพัฒนารูปแบบให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ทำให้ก่อเกิดกลุ่มออมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิต ริเริ่มโดยครูชบ ยอดแก้ว จ.สงขลา ในปี พ.ศ. 2525 ซึ่งเริ่มจากเด็กในโรงเรียนและขยายสู่ชุมชนอย่างรวดเร็ว เป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่เน้นให้เกิดการจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิก การขยายตัวของกลุ่มออมทรัพย์สืบเนื่องมาจากพระสุบิน ปณีโตได้นำองค์ความรู้เรื่องการตั้งกลุ่มมาประยุกต์ใช้กับหลักพระพุทธศาสนา มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์จากกลุ่มคนที่เข้ามาทำบุญที่วัดในจังหวัดตราด เมื่อประมาณปี 2533 เรียกชื่อว่า “กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครอบครัวชีวิต” และทำให้เกิดเครือข่ายพระสงฆ์ทั่วประเทศนำหลักการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ไปเผยแพร่ ปัจจุบันสามารถขยายการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ กระจายไปยังภาคต่างๆ ทั่วประเทศ และมีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกันประมาณปี พ.ศ. 2532 ได้มีการพัฒนารูปแบบขององค์กรการเงินชุมชนอีกประเภทหนึ่งเรียกว่าธนาคารหมู่บ้าน ซึ่งเผยแพร่โดยอาจารย์จำนง สมประสงค์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้นำหลักการของสหกรณ์และรูปแบบองค์กรการเงินของ Grameen Bank จากประเทศบังคลาเทศมาทดลองในโครงการอีสานเขียว ธนาคารหมู่บ้านจึงได้รับการยอมรับจากหน่วยงานราชการ และถูกนำมาขยายผลผ่านหน่วยงานราชการ เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กรมการปกครอง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ส่วนใหญ่เป็นการขยายผลขององค์กรการเงินในพื้นที่

สำหรับการขยายตัวขององค์กรการเงินในเมืองเริ่มมีความชัดเจนในช่วงปี พ.ศ. 2530 - 2534 มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในเขตเมือง ส่วนใหญ่อยู่ในชุมชนแออัด เนื่องจากองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) องค์กรนานาชาติเพื่อร่วมกันพัฒนา ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ประมาณ 40 กลุ่ม

ต่อมาหลังจากที่ตั้งสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.) ในปี พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นหน่วยงานที่สนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในเขตเมือง และการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัดได้ส่งผลทำให้เกิดการขยายตัวของกลุ่มออมทรัพย์ในเขตเมืองและเทศบาลอย่างกว้างขวาง และมีการส่งเสริมให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินนอกระบบและการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยอย่างต่อเนื่อง

ต่อมา จากนโยบายพัฒนารัฐที่ส่งผลต่อการก่อเกิดกองทุนในชุมชน ทำให้ในปี พ.ศ. 2536 - 2540 รัฐบาลมีนโยบายกระจายรายได้และความเจริญสู่ภูมิภาค จึงได้มีการทำโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนโดยตั้งกองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน (กขคจ.) ดำเนินการโดยกรมการพัฒนาชุมชน มีการจัดสรรเงินหมุนเวียนให้หมู่บ้านละ 280,000 บาท จำนวน 39,646 หมู่บ้าน เพื่อเป็นกองทุนหมุนเวียนในชุมชนให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อการลงทุนประกอบอาชีพที่ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร

ปี พ.ศ. 2542 เป็นช่วงที่ชุมชนได้รับผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจ รัฐบาลกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากด้วยการสนับสนุนเงินทุนมิยาซาวาให้กับกลุ่มกิจกรรมหมู่บ้านนำไปหมุนเวียนเพื่อการผลิตหมู่บ้านละ 10,000 บาท

ต่อมาในปี พ.ศ. 2544 นโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง รัฐบาลสนับสนุนจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและเมืองหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท ให้หมู่บ้านต่างๆ ทั่วประเทศ เพื่อให้เป็นแหล่งทุนหมุนเวียนสร้างงาน สร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน ได้มีการจัดตั้งกองทุนรวม 77,829 หมู่บ้าน จำนวนเงินหมุนเวียนในชุมชน 77,829 ล้านบาท มีเงินออมจากสมาชิกกองทุน จำนวน 6,430.3 ล้านบาท มีสมาชิกทั้งหมด 11.6 ล้านคน จะเห็นได้ว่าในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมา

นโยบายของรัฐได้มีการสนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนอยู่ในหมู่บ้านเป็นจำนวนหลายกองทุน ยังไม่รวมถึงกองทุนต่างๆ ที่เคยสนับสนุนก่อนหน้านี้ เช่น กองทุนยา กองทุนประปา กองทุน อสม. กลุ่มแม่บ้าน ธนาคารข้าว มีหลายกลุ่มที่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องแต่อีกหลายกลุ่มก็ถูกปล่อยไว้ไม่มีการติดตาม คนในชุมชนเป็นสมาชิกและกู้หลายกองทุนในหมู่บ้านจึงทำให้มีลักษณะสมาชิกกลุ่มกองทุนนี้ไปกระหนังกองทุนนั้น เป็นหนี้หมุนเวียนในชุมชน

ยุคทิศทางการส่งเสริมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนฯ (พอช.)

การสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนฯ (พอช.) มีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน ซึ่งเชื่อมต่อมาตั้งแต่การผลักดันให้ชุมชนบริหารจัดการการเงินผ่าน “กลุ่มออมทรัพย์” และ “องค์กรการเงิน” โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.) ในสังกัดการเคหะแห่งชาติ ก่อนที่จะพัฒนามาเป็น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ได้ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมรายวันในชุมชนแออัดของกรุงเทพมหานคร โดยนำประสบการณ์การออมทรัพย์และสินเชื่อรายวันจากประเทศแอฟริกาใต้ มาประยุกต์ใช้กับคนจนเมืองที่มีรายได้รายวัน

ทั้งนี้ ในการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนของสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.) มีแนวคิดหลักที่เชื่อการเปลี่ยนแปลงจากฐานล่าง เป็นคนที่เอื้ออำนวย เสริมความเข้มแข็ง ให้สินเชื่อแก่ชุมชน เพราะชุมชนเข้มแข็งต้องอาศัยหลายเรื่อง ดังนั้น จึงตระหนักรู้ว่าการทำงานพัฒนาต้องมีเครือข่าย มีทุน และต้องมีความรู้และเครื่องมือที่หลากหลาย เพื่อสร้างอำนาจต่อรอง โดยใช้ความเข้มแข็งเครือข่ายชุมชน เพื่อทำให้เกิดความเท่าเทียมกันมากขึ้น

ดังนั้น ก่อนที่จะเปลี่ยนไปสู่ความเป็นองค์กร คือ เป็น พอช. (องค์การมหาชน) ในปี 2543 เพื่อช่วยสร้างขบวนการชุมชน เอื้อให้ชาวบ้านเติบโต อำนวยให้เกิดการเปลี่ยน พื้นฟูชุมชนท้องถิ่น เชื่อมเครือข่ายไปสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง โดยชุมชนท้องถิ่นเป็นฐานสำคัญ ก่อนจะขยายไปสู่เรื่องจังหวัดจัดการตนเอง ซึ่งเป็นระยะของการเปลี่ยนผ่าน ทำให้ที่ผ่านมา การใช้เงินกองทุนจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาและเป็นการใช้เงินเพื่อสังคม และกองทุนเป็นเครื่องมือการพัฒนาโดยชุมชนเอง ที่จะทำให้ชุมชนสามารถจัดการด้วยตนเอง การแก้ไขปัญหาสลัม ปัญหาเรื่องที่ดิน เรื่องเทศบัญญัติ ที่ชุมชนต้องจัดการด้วยชุมชนเอง ซึ่งเป็นการสร้างทุนเครื่องมือสมัยใหม่ เป็นเครื่องมือของคนจน ให้ประชาชนเป็นผู้ใช้ นอกจากนั้น ยังใช้การสร้างความร่วมมือกับทุกฝ่าย ชวนหลายฝ่ายมาทำงาน สร้างกลไกร่วมกันทั้งรัฐ มานั่งคุยกัน คนที่ขัดแย้งต้องนำเข้ามาในวงในการแก้ปัญหา ภายใต้ฐานคิดที่ว่า การเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการของทุกฝ่าย ชวนทุกฝ่ายมาทำอะไรร่วมกันเป็นการเปลี่ยนโครงสร้าง ทั้งหน่วยงานท้องถิ่น ท้องที่ สถาบันการศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน และประชาชนทุกคนที่เป็นประโยชน์ร่วม จะนำไปสู่การเปลี่ยนเชิงโครงสร้างได้

หลังสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. เริ่มก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2543 การพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนก็เป็นภารกิจหนึ่งของสถาบันฯ ซึ่งถูกกำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ตามวัตถุประสงค์การจัดตั้งองค์กร มาตรา 7 ข้อ (1) สนับสนุนและให้การช่วยเหลือแก่องค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชนเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การพัฒนาอาชีพ การเพิ่มรายได้ การพัฒนาที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชนทั้งในเมืองและชนบท โดยยึดหลักการพัฒนาแบบองค์รวมหรือบูรณาการ และหลักการพัฒนาที่สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมเป็นแนวทางสำคัญ ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และประชาสังคม ดังนั้น พอช. จึงได้สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนผ่านประเด็นงานต่างๆ เช่น การพัฒนาที่อยู่อาศัยภายใต้โครงการบ้านมั่นคง การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยในชนบท การจัดสวัสดิการชุมชน การเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชน และการฟื้นฟูชุมชนที่ประสบภัยพิบัติ ซึ่งได้ก่อให้เกิดการพัฒนาอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน โดยมีพัฒนาการที่สำคัญ คือ

เริ่มจากช่วงวิกฤติเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 สำนักงานกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) เป็นกลไกที่มีส่วนกระตุ้นให้เกิดการฟื้นฟูองค์กรชุมชนประเภทต่างๆ ทั้งในเมืองและชนบท และเงื่อนไขของการสนับสนุนของ SIF ทำให้เกิดการฟื้นฟูกลุ่ม/องค์กรต่างๆ ที่อยู่ในชุมชน และเกิดเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนทั้งในเมืองและชนบท

กระจัดกระจายอยู่ทั่วประเทศ รวมถึงกลุ่มที่ทำกิจกรรมด้านองค์กรการเงินด้วย รวมถึงกลุ่มที่ทำกิจกรรมด้านองค์กรการเงินด้วย ทำให้ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2543 สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.) ได้ยุบรวมกับกองทุนพัฒนาชนบทในโครงการสินเชื่อเพื่อการพัฒนาชนบท (สพข.) มาเป็นสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. มีการขยายการทำงานครอบคลุมพื้นที่ชนบทโดยเชื่อมต่อจากฐานงานองค์กรการเงินชุมชน และงานพัฒนาประเด็นอื่นๆ เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังคงอยู่บนพื้นฐานของการส่งเสริมให้เกิดการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย และการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีพัฒนาท้องถิ่นเข้ามาร่วมพลังหนุนเสริมชุมชน มีการสนับสนุนให้เครือข่ายมีการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับภาค และการกำหนดประเด็นการทำงานเพื่อให้บรรลุยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับภาค และการกำหนดประเด็นองค์กรการเงินเป็นหนึ่งใน การเคลื่อนไหวงานในพื้นที่ จึงเกิดการรวมตัวกันขององค์กรการเงิน พอช.สนับสนุนให้ขบวนองค์กรการเงินจัดตั้งเป็น “สถาบันพัฒนาองค์กรการเงินและสวัสดิการชุมชนแห่งชาติ” (พอสช.)

ช่วงประมาณปี พ.ศ. 2544 – 2545 เพื่อกระตุ้นความคิดเรื่องกลุ่มออมทรัพย์กับการจัดสวัสดิการในพื้นที่ต่างๆ การทำให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายองค์กรการเงินทุกระดับเพื่อร่วมกันพัฒนาด้านการบริหารจัดการและการเชื่อมโยงกองทุนเพื่อหนุนเสริมซึ่งกันและกัน มีการจัดเวทีสร้างความเข้าใจทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ และร่วมกันกำหนดแนวทางในการพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชน และการจัดสวัสดิการช่วยเหลือแกนนำและสมาชิก วิธีการคือการจัดเวทีระดับจังหวัด ระดับภาคเพื่อประชาสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนา กลุ่มองค์กรการเงินเพื่อให้เกิดสวัสดิการชุมชน จากการสรุปบทเรียนของ พอสช.พบว่า วิธีการทำงานจากการทำงานในเชิงกว้างทำให้แกนนำและสมาชิก วิธีการทำงานจากการทำงานในเชิงกว้างทำให้แกนนำหลายคนห่างจากพื้นที่เพื่อสร้างรูปธรรม ซึ่งนำไปสู่การขยายผลการออมวันละบาทเพื่อจัดสวัสดิการ ซึ่งเป็นรากฐานของงานประเด็นสวัสดิการชุมชนที่ขยายผลไปทั่วประเทศในปัจจุบัน

ในช่วงปี พ.ศ. 2546 – 2548 จึงได้มีการพัฒนานวัตกรรมการพัฒนาองค์กรการเงินเรื่องของการแก้หนี้ภาคประชาชน “การแก้หนี้โดยขบวนองค์กรชุมชน” โดยการเชื่อมโยงกองทุนต่างๆ ในชุมชน ซึ่งมีพื้นที่นำร่องชุมชนเกาะราชสามัคคี จังหวัดนครราชสีมา ชุมชนไคโนโม ชุมชนสว่างแสงสี ชุมชนธรรมสาร จังหวัดขอนแก่น ชุมชนฉลองกรุง กรุงเทพมหานคร ตำบลลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีกระบวนการที่สำคัญในการแก้ไขปัญหานี้สินโดยองค์กรการเงินชุมชนได้

ทั้งนี้ ผลจากการจัดกระบวนการเพื่อแก้หนี้ภาคประชาชนทำให้เห็นว่ากระบวนการแก้หนี้โดยขบวนชุมชนสามารถขยายพื้นที่ในการดำเนินการ 126 ชุมชน จำนวน 5,300 ครอบครัว และเชื่อมโยงสู่ประเด็นงานการแก้ไขปัญหาดินทำกิน ความสำเร็จที่เกิดขึ้นยังมีข้อจำกัดอยู่เนื่องจากการแก้หนี้ภาคประชาชน ส่วนใหญ่ของคนในชุมชนยังต้องมีการพึ่งพิงเงินทุนจากภายนอก เช่น พอช./ธกส. ในชุมชนเป็นหนี้หลายทาง จึงนำไปสู่แนวคิดเรื่องการพัฒนาทุนชุมชนเนื่องจากในชุมชนมีกองทุนต่างๆ ที่ชาวบ้านหมุนเวียนกู้ยืมที่อยู่อย่างกระจัดกระจาย จึงเป็นโจทย์สำคัญที่ต้องมาคิดร่วมกันต่อว่าชุมชนจะใช้ทุนที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อมาแก้ไขปัญหานี้สินของชุมชนได้อย่างไร? ที่จะทำให้เกิดการพึ่งตนเองได้มากที่สุด สามารถจัดการหนี้สินของตนเองโดยพึ่งแหล่งทุนภายนอกน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้

นอกจากนั้น ในปี 2546 ยังมีการจัดงานวิถีพลังไท ครั้งที่ 1 ซึ่งมีองค์กรการเงินในพื้นที่ต่างๆได้มาสรุปบทวนบทเรียนการทำงาน สรุปแนวทางสำคัญ คือ การเชื่อมโยงกองทุนภายในชุมชนที่มีอยู่หลายกลุ่มเป็นธนาคารชุมชน การเชื่อมโยงระหว่างองค์กรการเงินและสวัสดิการชุมชน การพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชนและการพัฒนาเครือข่าย

และในช่วงปี 2546 – 2549 ยังเป็นช่วงของการผลักดันเรื่องการแก้หนี้โดยขบวนองค์กรชุมชน มีการดำเนินการในพื้นที่ต่างๆทั่วประเทศกว่า 120 ชุมชน มีครัวเรือนเข้าร่วมกว่า 5,300 ครัวเรือน และเกิดข้อเสนอทิศทางการพัฒนาขบวนองค์กรการเงิน จาก “งานวิถีพลังไทสู่ชุมชนพึ่งตนเอง มหกรรมสัมมนาชุมชนเข้มแข็ง” โดยการเน้นย้ำให้เห็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาขบวนองค์กรการเงินชุมชนจะต้องเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหานี้สินนอกระบบและหนี้สินผูกพันหลายแหล่งเงินกู้ของชาวบ้านได้อย่างแท้จริงและลดการพึ่งพาภายนอกอีกด้วย

ปี 2547 – 2548 เกิดการแก้หนี้โดยชุมชน ซึ่งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนสนับสนุนให้องค์กรชุมชนจัดกระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินโดยชุมชน ด้วยการสำรวจหนี้สิน การทำบัญชีครัวเรือน การจัดการกองทุน ฯลฯ มีครัวเรือน เข้าร่วมกว่า 5,300 ครัวเรือนใน 126 หมู่บ้าน/ชุมชน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2549 – 2550 มีการจัดเวทีสัมมนาขบวนองค์กรชุมชนระดับชาติเพื่อหาแนวทางการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรการเงินฐานราก วางแผนและหาแนวทางการขับเคลื่อนงานองค์กรการเงินและการบูรณาการองค์กรการเงินในระดับภาค และผลักดันเข้าสู่ระดับนโยบาย จึงมีการเคลื่อน ขบวนองค์กรการเงินที่มีเป้าหมายจำนวน 200 ตำบลจากภาคต่างๆ คือ ภาคใต้ 5 จังหวัด 145 ตำบลภาคตะวันตก 3 จังหวัด 9 ตำบล ภาคตะวันออก 1 จังหวัด 4 ตำบล ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 จังหวัด 14 ตำบล และกรุงเทพฯ ปริมณฑล 2 จังหวัด 4 ตำบล ซึ่งกระบวนการในการทำงานเชื่อมโยงขบวนองค์กรการเงินได้มีการค้นหาพื้นที่ต้นแบบด้านการบูรณาการทุนชุมชน เช่น ธนาคารหมู่บ้าน สถาบันการเงินชุมชน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อเป็นต้นแบบในการขยายผล และมีการจัดเวทีระดับภาคเพื่อหาแนวทางร่วมกัน และมีการกำหนดพื้นที่เป้าหมายเพื่อดำเนินการในพื้นที่ระดับตำบล

รวมทั้ง ในปี 2550 เกิดการพัฒนาองค์กรการเงินในเขตเมืองที่เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง กับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) จากทั่วประเทศ จำนวน 2,116 ชุมชน จำนวนกลุ่มทั้งหมด 1,554 กลุ่ม สมาชิก 121,815 คน และมีเงินออมทั้งหมด 321.418 บาท¹

และในปี 2550 – 2552 เกิดการบูรณาการกองทุน โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนสนับสนุนการบูรณาการกองทุนหรือองค์กรการเงินประเภทต่างๆที่มีอยู่ในชุมชน โดยการจัดทำโครงการบูรณาการกองทุนในพื้นที่นำร่องทั่วประเทศกว่า 250 ตำบล

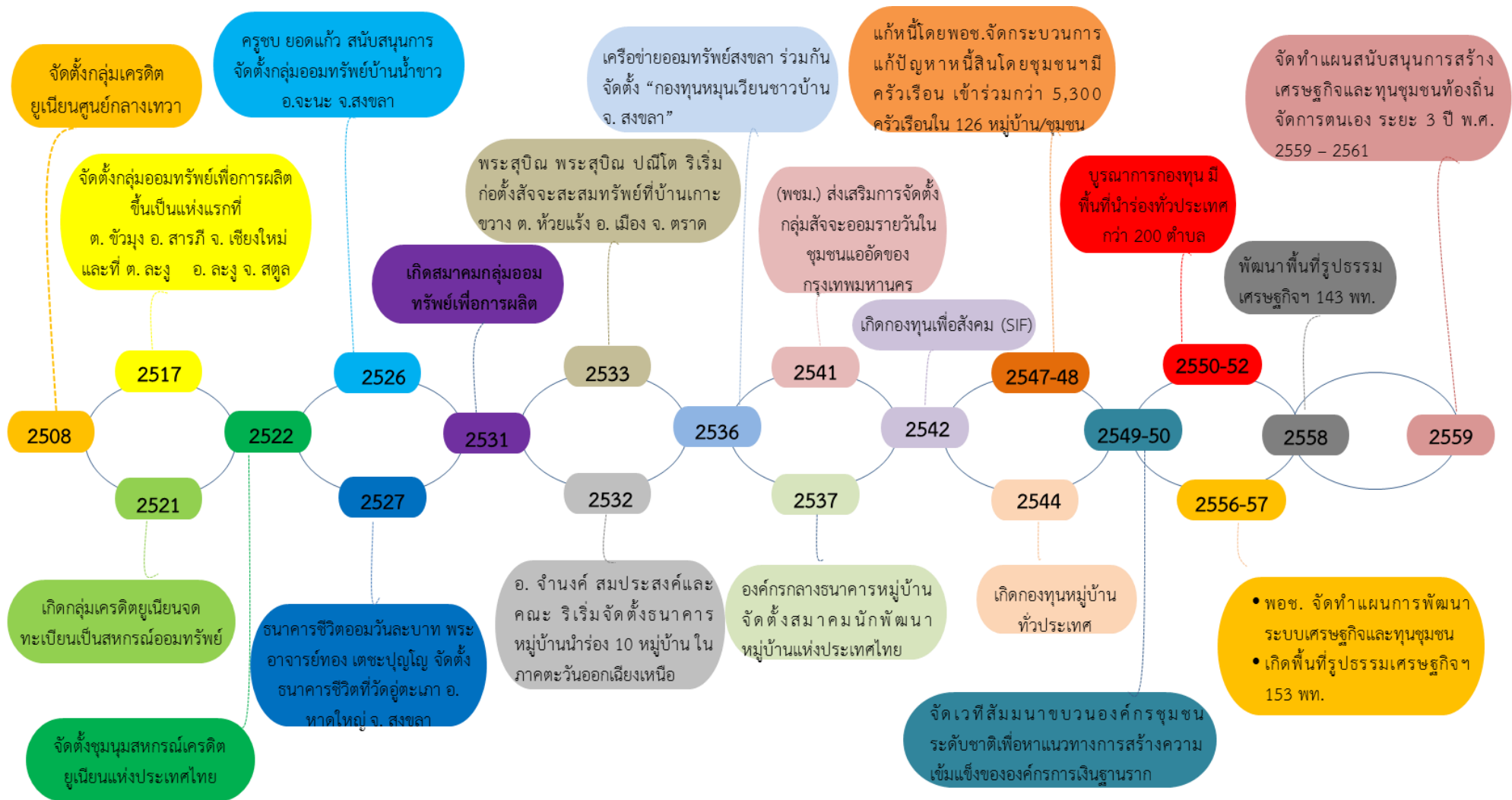
กระทั่ง ในปี 2556 เกิดการจัดทำแผนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ซึ่งได้เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. 2556 โดยเป็นตัวชี้วัดหนึ่งในคำรับรองการปฏิบัติงาน ประจำปีงบประมาณ 2556 ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนฯ ซึ่งเริ่มจากการสำรวจพื้นที่ต้นแบบในแต่ละจังหวัด ที่มีชุมชนที่สามารถรวมตัวกันจัดการอาชีพ แก้ปัญหาร่วมกันในระบบการผลิตและดำเนินการเชื่อมโยงเครือข่ายองค์กรชุมชน และแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจทุนชุมชน และพัฒนาอาชีพจำนวน 61 ตำบล

ปี 2557 – 2558 ได้มีการดำเนินการสนับสนุนให้ขบวนองค์กรชุมชนในพื้นที่ที่มีความพร้อมจำนวน 153 ตำบล ต่อเนื่องในปีงบประมาณ 2558 จำนวน 145 ตำบล โดยสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชน ในการจัดทำแผนพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนตามบริบทของแต่ละพื้นที่ ซึ่งแผนงาน/กิจกรรมของแต่ละพื้นที่จะมีความหลากหลายแตกต่างกัน

สำหรับ ในปี 2559-2561 เพื่อให้การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนบรรลุผลตามภารกิจการจัดตั้งองค์กรและนโยบายของคณะกรรมการสถาบันฯ ชุดปัจจุบัน จึงได้มีการจัดทำแผนสนับสนุนการสร้างเศรษฐกิจและทุนชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง ระยะ 3 ปี พ.ศ. 2559 – 2561ขึ้น โดยมีได้กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ การนำข้อมูลการดำเนินงานจากพื้นที่ปฏิบัติการ และการระดมความคิดเห็นจากแกนนำขบวนองค์กรชุมชน คณะทำงานพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนระดับภาคและคณะอนุกรรมการประสานงานขบวนองค์กรชุมชนภาค ภาคีพัฒนา และเจ้าหน้าที่ พอช. มาประมวลรวมเพื่อพัฒนาเป็นแผนสนับสนุนการสร้างเศรษฐกิจและทุนชุมชน ซึ่งมีเป้าหมาย คือ สังคมเข้มแข็ง ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข ภายใต้วิสัยทัศน์ “ชุมชนท้องถิ่นมีระบบและกลไกที่มีความสามารถในการจัดการเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่มั่นคงนำไปสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง”

¹ ข้อมูลองค์กรการเงินชุมชนที่เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ณ ตุลาคม 2550

พัฒนาการการขับเคลื่อนเพื่อสนับสนุนการพัฒนาาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน (จากองค์การการเงินสู่การพัฒนาาระบบเศรษฐกิจและทุน)

แผนภาพ : แสดงพัฒนาการการขับเคลื่อนเพื่อสนับสนุนการพัฒนาาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ตั้งแต่ปี 2508-2559

นโยบายรัฐกับการขับเคลื่อนการพัฒนากระบวนเศรษฐกิจและทุนชุมชนสู่เศรษฐกิจฐานราก

จากคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีที่ได้แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติในวันที่ 12 กันยายน 2557 ซึ่งเนื้อหาที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ คือ นโยบายการเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยรัฐบาลจะดำเนินเป็น 3 ระยะ คือ ระยะเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการทันที ระยะต่อไปที่ต้องแก้ไขปัญหาพื้นฐานที่ค้างคาอยู่ และระยะยาวที่ต้องวางรากฐานเพื่อความเติบโตอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ จากนโยบายดังกล่าว มุ่งเน้นไปที่การสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนโดยรวมของประเทศ และกลุ่มเกษตรกรที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ดังนั้น เนื้อหาของนโยบายได้มีการระบุถึงการดูแลเกษตรกรให้มีรายได้ที่เหมาะสมด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การลดต้นทุนในการผลิต การช่วยเหลือในเรื่องปัจจัยการผลิตอย่างทั่วถึง การช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อย ตลอดจน ถึงการใช้กลไกการตลาดดูแลราคาราคาสินค้าเกษตรที่ราคาตกต่ำให้สูงขึ้น การพัฒนาการส่งออกสินค้า การแสวงหาการตลาดที่มีศักยภาพเพื่อขยายฐานการส่งออก

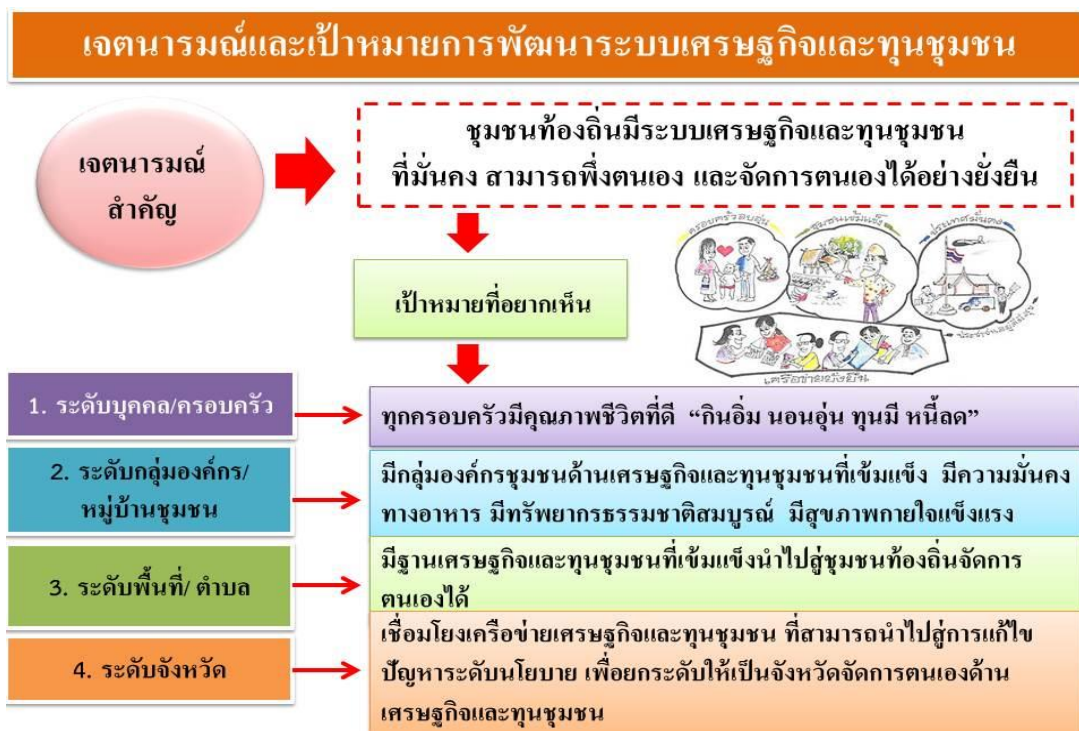
ดังนั้น จากนโยบายดังกล่าว รัฐบาลจึงได้มอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชุมชนหรือเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งเป็น 1 ใน 12 นโยบาย “ประชารัฐ” ที่รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ให้ความสำคัญ โดยมีเป้าหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ สร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง ประชาชนมีความสุขและมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งรวมถึง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ซึ่งทำงานสนับสนุนการพัฒนากระบวนเศรษฐกิจและทุนชุมชนมาตั้งแต่มีการจัดตั้งสถาบันฯ ในปี 2543 ได้มีการดำเนินการเพื่อสนองต่อนโยบายรัฐบาลดังกล่าว โดยผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ ที่ตั้งขึ้นในเดือนธันวาคม 2558 มีพลเอกอนุพงษ์ เผ่าจินดา รมว.มหาดไทย เป็นประธาน เพื่อสร้างแนวทางเกิดการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน จึงเรียกว่า “นโยบายเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ”

นอกจากนั้น สถาบันฯ ยังได้แต่งตั้ง “คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก” ขึ้นมาในเดือนพฤศจิกายน 2558 โดยคณะกรรมการมาจากทุกภาคส่วนรวม 19 คน เพื่อมีหน้าที่กำกับดูแลเชิงนโยบายและกำหนดทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้บรรลุเป้าหมาย คือ ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นที่สามารถพึ่งตนเอง มีการช่วยเหลือเอื้อเพื่อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรมและเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในด้านต่างๆ ในพื้นที่ ทั้งสังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน และมีแนวทางการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่นที่ครบวงจร มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาด การผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานต่างๆ สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือเป็นธุรกิจของชุมชนได้

“การพัฒนาาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนสู่ชุมชนเข้มแข็งจัดการตนเอง”

การพัฒนาาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน สู่ชุมชนเข้มแข็งจัดการตนเอง มีเจตนารมณ์สำคัญของการสนับสนุนที่มุ่งเน้นให้ชุมชนท้องถิ่นมีระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่มั่นคง สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยมีรูปธรรมของการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่ผ่านมา ตั้งอยู่บนฐานคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถแยกหมวดของฐานงานที่นำไปสู่ หรือสามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนาาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ดังนี้

- 1) ฐานระบบการเงินและทุน ที่ปรากฏรูปธรรมในเรื่อง การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การสนับสนุนระบบสินเชื่อเพื่อการพัฒนา การบูรณาการกองทุน การแก้หนี้นอกระบบ และสถาบันการเงินชุมชน เป็นต้น
- 2) ฐานการพัฒนาอาชีพ รายได้ เช่น การส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพต่างๆ การจัดทำบัญชีครัวเรือน การจัดตั้งธุรกิจชุมชน-วิสาหกิจชุมชน และการจัดทำแผนชุมชน ระบบการผลิต เกษตรยั่งยืน เป็นต้น
- 3) ฐานการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การอนุรักษ์ลุ่มน้ำ ป่าชุมชน เกษตรธรรมชาติ/ความมั่นคงทางอาหาร ประมงชายฝั่ง การจัดการขยะ การดูแลที่ดิน เป็นต้น
- 4) ฐานการสร้างสวัสดิการ จากที่องค์กรชุมชน/กลุ่มจัดตั้งขึ้นเอง หรือผ่านการสนับสนุนงบประมาณสมทบกองทุนต่างๆ เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนผู้สูงอายุ กองทุนสวัสดิการชาวบ้าน กองทุนรักษ่าบ้าน-รักษาดิน เป็นต้น

นิยามความหมาย “เศรษฐกิจและทุนชุมชน”

เศรษฐกิจและทุนชุมชน หมายถึง กลุ่มคน หรือชุมชนที่รวมกันทำงานอันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย การบริโภค และการบริการ โดยมีทุนทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน เช่น ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ เป็นต้น เป็นเครื่องมือการทำงานเพื่อประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มคนในชุมชน หรือพื้นที่นั้นๆ ดังนั้น เศรษฐกิจและทุน

ชุมชน จึงหมายถึง กลุ่มคน หรือชุมชนที่รวมกันทำงานอันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย และการบริโภค และการบริการโดยมีทุนทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน เช่น ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ เป็นต้น เพื่อประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มคนในชุมชน หรือพื้นที่นั้นๆ

เป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนมีเป้าหมาย สำคัญ 4 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 ระดับครอบครัว : ทุกครอบครัวมีคุณภาพชีวิตที่ดี “กินอิ่ม นอนอุ่น ทุนมี หนี้ลด” โดยดูได้จาก 4 ปัจจัยหลัก คือ

- อยู่ดีกินดี (ปากท้องอิ่ม)
- เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต
- ผลผลิตขายได้ มีรายได้ที่มั่นคง
- สุขภาพร่างกาย จิตใจแข็งแรง

ระดับที่ 2 ระดับกลุ่มองค์กร/ชุมชน/หมู่บ้าน : มีกลุ่มองค์กรชุมชนด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่เข้มแข็ง มีความมั่นคงทางอาหาร ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ สุขภาพกายใจแข็งแรง

ระดับที่ 3 ระดับพื้นที่/ ตำบล : สร้างเศรษฐกิจและทุนชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อนำไปสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

ระดับที่ 4 ระดับจังหวัด : เชื่อมโยงเครือข่ายเศรษฐกิจและทุนชุมชน ที่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในระดับนโยบาย เพื่อยกระดับให้เป็นจังหวัดการตนเองด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชน

คุณลักษณะ 8 ประการ ของชุมชนท้องถิ่นที่มีการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ประกอบด้วย

1. มีกระบวนการสำรวจข้อมูล และวิเคราะห์ระบบเศรษฐกิจของพื้นที่
2. มีการตั้งเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและทุน และตัวชี้วัดความสำเร็จ
3. มีการจัดกลไกรับผิดชอบการขับเคลื่อน เช่น สภาองค์กรชุมชน องค์กรการเงิน กองทุน และกลุ่มต่างๆ

4. มีการเชื่อมโยงความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง
5. มีการดำเนินการตามแผน เชื่อมโยงแผนไปสู่การพัฒนาด้านอื่นๆ
6. มีเวทีเรียนรู้ สรุบทบทเรียน และจัดการความรู้/ถอดความรู้จากการทำงาน
7. มีผลการเปลี่ยนแปลงจากการทำงานตามแผนอย่างเป็นรูปธรรม หรือเห็นผลได้อย่างชัดเจน
8. มีการยกระดับงาน ขยายผลงานในเชิงพื้นที่ และนโยบาย

แผนภูมิ แสดงคุณลักษณะ 8 ประการ ของชุมชนท้องถิ่นที่มีการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

แนวทางการสนับสนุนการดำเนินงานการพัฒนากระบวนเศรษฐกิจและทุนชุมชน

ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ได้ยกระดับการพัฒนาจากเน้นการใช้เงินกองทุนเป็นเครื่องมือการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ตั้งแต่ในนาม สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.) ทั้งนี้หลังการจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ในปีพ.ศ. 2543 การพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนเป็นภารกิจหนึ่งของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ซึ่งกำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกา ตามวัตถุประสงค์การจัดตั้งองค์กร มาตรา 7 ข้อ (1) สนับสนุนและให้การช่วยเหลือแก่องค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชนเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การพัฒนาอาชีพ การเพิ่มรายได้ การพัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชนทั้งในเมืองและชนบท โดยยึดหลักการพัฒนาแบบองค์รวมหรือบูรณาการ และหลักการพัฒนาที่สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมเป็นแนวทางสำคัญ ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และประชาสังคม

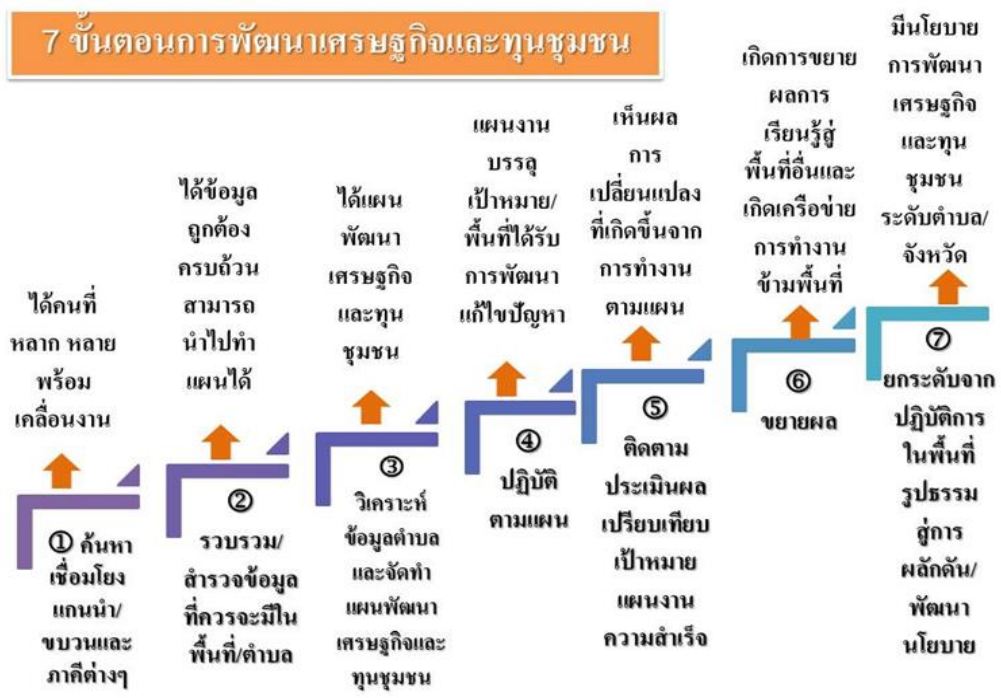
ดังนั้น การสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนนั้น พอช. ได้ให้การสนับสนุนตามความเหมาะสมของบริบทพื้นที่ และความต้องการของขบวนองค์กรชุมชน เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง ตามยุทธศาสตร์ “องค์กรชุมชนเป็นแกนหลัก พื้นที่เป็นตัวตั้ง” ต่อมา ในปี 2556 เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน โดยการผลักดันให้เกิดพื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชนและส่งเสริมให้มีการจัดทำแผนพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนระดับตำบลที่สอดคล้องตามบริบทของแต่ละพื้นที่ ซึ่งเป็นการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนที่เกิดขึ้นจากฐานงานพัฒนาที่ได้ดำเนินการมาก่อนหน้าแล้ว โดยแบ่งฐาน เป็นฐานงาน 4 ฐานคือ

- 1) ฐานที่มาจากกลุ่มองค์กรการเงิน
- 2) ฐานที่มาจากกลุ่มอาชีพ- เกษตรกรรมยั่งยืน
- 3) ฐานที่มาจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน-ธุรกิจชุมชน
- 4) ฐานที่มาจากงานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ ในการสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนนั้น ยึดหลักการพัฒนาแบบบูรณาการ โดยให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการพัฒนาด้วยตนเอง ซึ่งการสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนนั้น พอช. ได้ให้การสนับสนุนตามความเหมาะสมของบริบทพื้นที่/ตำบล และความต้องการของขบวนองค์กรชุมชน เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง โดยมีกลไกการทำงานที่มีองค์ประกอบจากหลากหลายภาคส่วนในพื้นที่/ตำบล ทั้งนี้อค์ประกอบนั้น จะต้องมิใช่ขบวนองค์กรชุมชนเป็นองค์ประกอบหลักในการดำเนินงาน

ดังนั้น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) จึงมีแนวทางการสนับสนุนการขับเคลื่อนงานเศรษฐกิจและทุนชุมชนให้เป็นจริง จึงมีขั้นตอนการดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนสำหรับพื้นที่ใหม่ที่กำลังสนใจดำเนินงานด้านพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน และพื้นที่เดิม รวมถึงพื้นที่การพัฒนาจากประเด็นงานต่างๆ ที่สนใจยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนของพื้นที่/ตำบลในรูปแบบใหม่ เพื่อการพัฒนาต่อยอด การแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชนของคนในพื้นที่/ตำบล ให้ไปสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองได้ในเรื่องเศรษฐกิจและทุนชุมชน พื้นที่/ตำบลสามารถดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนตามขั้นตอน 7 ขั้นตอน ดังนี้

7 ขั้นตอนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

แผนภูมิ แสดงขั้นตอนการดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

โดยในการสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนนั้น ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละพื้นที่/ตำบล ดังนั้นแต่ละพื้นที่/ตำบล จึงจำเป็นที่จะต้องคิดค้น หรือเลือกใช้เครื่องมือ และแบบฟอร์มที่ใช้สนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่เหมาะสมกับพื้นที่/ตำบลของตนเองให้มากที่สุด เพื่อให้สามารถเก็บข้อมูลสำคัญจากคนในพื้นที่/ตำบล ให้ได้ข้อเท็จจริง และถูกต้องสมบูรณ์มากที่สุด โดยเครื่องมือ และแบบฟอร์มในการสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน มีดังต่อไปนี้

1. แบบสำรวจข้อมูลรายครัวเรือน/ หมู่บ้านชุมชน เพื่อจัดทำแผนแม่บทชุมชน
2. ผังชุมชน หรือผังตำบล หรือแผนที่ทำมือ
3. การวิเคราะห์ SWOT (จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคาม)
4. ประเด็นคำถามในการชวนคิดชวนคุย ระดมความคิดจากกลุ่มย่อย (Focus group)
5. การรวบรวมข้อมูลจากแหล่งอื่น
6. การพัฒนากองทุนชุมชน (กองทุนเดิม และจัดตั้งกองทุนใหม่)
7. ต้นไม้แห่งปัญหา เพื่อค้นหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา
8. ประเด็นงานพัฒนาต่างๆ เช่น สภาองค์กรชุมชน สวัสดิการชุมชน ที่ดิน ภัยพิบัติ ฯลฯ
9. งบประมาณ

และในปี 2559 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) มีภารกิจในการสนับสนุนการขับเคลื่อนงานเพื่อการสร้างการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนเพื่อทำให้เกิดอาชีพรายได้และนำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชน ดังนั้น จึงได้มีการกำหนดแผนปฏิบัติการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน กับการเคลื่อนชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองจากฐานรากขึ้น โดยก่อนการกำหนดแผนสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน สู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น ระยะ 3 ปี (Road Map) พ.ศ. 2559 – 2561 นั้น ซึ่งก่อนที่จะได้แผน ระยะ 3 ปี ดังกล่าว ตั้งแต่ในปี 2558 ได้มีพัฒนาและกำหนดแผนสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน สู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น ขึ้น ซึ่งมีเป้าหมาย เพื่อสร้างสังคมเข้มแข็ง ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข

ภายใต้วิสัยทัศน์ “ชุมชนท้องถิ่นมีระบบและกลไกที่มีความสามารถในการจัดการเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่มั่นคงนำไปสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง โดยมีประเด็นยุทธศาสตร์ ดังนี้

- ยุทธศาสตร์ที่ 1 การสนับสนุนการสร้างความเข้มแข็งของระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนในพื้นที่
- ยุทธศาสตร์ที่ 2 การเชื่อมโยงเครือข่ายและเชื่อมประสานภาคี
- ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาระบบข้อมูล จัดการความรู้
- ยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาระบบสนับสนุนของ พอช.

ประเด็นยุทธศาสตร์		
เป้าประสงค์	ดัชนีชี้วัด	กลยุทธ์
1. การสนับสนุนการสร้างความเข้มแข็งของระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนในพื้นที่		
1) คนในชุมชนมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ อาชีพ รายได้	1) มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนของตำบล 2) มีพื้นที่ดำเนินการด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชนเข้มแข็ง โดยมีองค์กรการเงินชุมชนสนับสนุน	1) สร้างอุดมการณ์และพัฒนาแกนนำเพื่อขับเคลื่อนงานในพื้นที่ 2) สนับสนุนการวิเคราะห์พื้นที่และวิเคราะห์ทุนชุมชน 3) สนับสนุนการสร้างกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจตามบริบทของพื้นที่สนับสนุนและพัฒนาสถาบันการเงินชุมชนให้เป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ การสร้างอาชีพ รายได้ ลดรายจ่ายของสมาชิกในชุมชนในพื้นที่
2) องค์กรการเงินชุมชนมีศักยภาพในการสนับสนุนการพัฒนาทางเศรษฐกิจของชุมชน	3) มีกลไกการทำงานพัฒนาเศรษฐกิจระดับตำบล 4) คนในชุมชนมีรายได้เพิ่ม รายจ่ายลด เงินออมเพิ่ม	
2. การเชื่อมโยงเครือข่ายและเชื่อมประสานภาคี		
1) ขบวนการเศรษฐกิจและทุนชุมชนมีความเข้มแข็ง มีบทบาทในการจัดการตนเอง	1) มีพื้นที่ทำงานร่วมกัน/เชื่อมโยงกันเองของชุมชนต่างพื้นที่ 2) มีพื้นที่ทำงานร่วม ชุมชน/ภาคี/รัฐ/องค์กรธุรกิจ 3) มีการเชื่อมโยงเครือข่ายเศรษฐกิจและทุนชุมชนกันเองและภาคีพัฒนา	1) สนับสนุนการเชื่อมโยงเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนในเชิงพื้นที่และเชิงประเด็น 2) สนับสนุนให้เกิดการเชื่อมประสานและสนับสนุนการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจากภาคเอกชนและภาคีพัฒนาที่เกี่ยวข้อง 3) เชื่อมโยงองค์กรการเงินชุมชนและพัฒนายกระดับสู่การจัดการทุนของชุมชนท้องถิ่น
2) มีการเชื่อมโยงเครือข่ายเศรษฐกิจและทุนชุมชนและองค์กรภาคีให้การสนับสนุน		
3. การพัฒนาระบบข้อมูล การจัดการความรู้		
1) มีการใช้ข้อมูลและองค์ความรู้ในการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน	1) มีระบบข้อมูลสนับสนุนการพัฒนา 2) มีระบบการจัดการความรู้ด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชน	1) พัฒนาระบบฐานข้อมูลเชิงเศรษฐกิจและทุนชุมชนในพื้นที่ 2) ส่งเสริมการจัดการความรู้และการพัฒนานวัตกรรมในเชิงเศรษฐกิจและทุนชุมชน

ประเด็นยุทธศาสตร์		
เป้าประสงค์	ดัชนีชี้วัด	กลยุทธ์
4. การพัฒนาระบบสนับสนุนของ พอช.		
1) โครงสร้างและระบบสนับสนุนของสถาบันฯ เอื้อต่อการขับเคลื่อนงานของ ขบวนการเศรษฐกิจและทุนชุมชน	1) มีโครงสร้างองค์กรที่สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ 2) มีระบบสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน	1) ออกแบบโครงสร้างและกลไกรองรับภารกิจในการขับเคลื่อนงานที่มีความเหมาะสม 2) พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการแผนงานงบประมาณและการติดตามผล 3) พัฒนาและเชื่อมโยงระบบข้อมูลให้เอื้อต่อการสนับสนุนการขับเคลื่อนของชุมชน

ผลการดำเนินงานการสนับสนุนการพัฒนากระบวนเศรษฐกิจและทุนชุมชน

จากการสนับสนุนการพัฒนากระบวนเศรษฐกิจและทุนชุมชน ตั้งแต่เริ่มแรกก่อนปี 2543 ที่เน้นการใช้เงินกองทุน เป็นเครื่องมือการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน โดยผลลัพธ์ความสำเร็จที่เกิดขึ้น นอกจากการเติบโตของจำนวน เงินกองทุนที่เพิ่มมากขึ้น จากหลักพันเป็นหลักล้านจากจำนวนสมาชิกจากหลักสิบเป็นหลักพัน และยังเห็นผลลัพธ์ในเชิงคุณภาพที่ถือเป็นคุณค่าของการทำงานพัฒนา คือ เกิดระบบการช่วยเหลือเกื้อกูลของคนในพื้นที่ การขยายฐานงาน และเชื่อมโยงการทำงานจากเรื่องหนึ่งไปสู่อีกเรื่องหนึ่งที่เป็นมิติของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ให้ดียิ่งขึ้นเรื่อยๆ ตลอดจนเห็น เห็นการต่อยอดการทำงาน จากวิธีการทำงานแบบชาวบ้าน ยกระดับการทำงานควบคู่ไปกั องค์กรหน่วยงานภาคีในท้องถิ่นที่ท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นการจัดความสัมพันธ์แนวใหม่ระหว่างชาวบ้านหรือชุมชน ที่เดิมเป็นเพียงผู้รับการพัฒนา กลายมาเป็นผู้กำหนดการพัฒนา และเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา ร่วมกับหน่วยงานภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้ ซึ่งสะท้อนการจัดการตนเองของคนในพื้นที่ได้ เนื่องจากเป็นการแสดงให้เห็นว่า การทำงานพัฒนา เศรษฐกิจและทุนชุมชนจากฐานรากมิใช่เพียงการกำหนดการพัฒนาจากคนภายนอก หากแต่เป็นการพัฒนาที่ต้องเกิด จากฐานความรู้ความเข้าใจ และสำนึกร่วมของคนในชุมชนที่มีความต้องการลุกขึ้นมาจัดการการพัฒนาตนเองเพื่อให้ เศรษฐกิจและทุนชุมชนเป็นฐานของความมั่นคงในชีวิตของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

จากการสนับสนุนระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน สามารถแบ่งได้ตามแผนการสนับสนุนการสร้างเศรษฐกิจและ ทุนชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญขึ้น ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ดังนี้

ปี 2556 - 2558

จากการผลักดันให้เกิดพื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชนและส่งเสริมให้มีการจัดทำแผนพัฒนาระบบ เศรษฐกิจและทุนชุมชนระดับตำบลที่สอดคล้องตามบริบทของแต่ละพื้นที่ ซึ่งจากการดำเนินงานนั้น พบว่า ในปี 2556 เป็นการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนที่เกิดขึ้นจากฐานงานพัฒนาที่ได้ดำเนินการมาก่อนหน้าแล้ว โดยแบ่งฐานได้เป็น ฐานงาน 4 ฐาน คือ ฐานที่มาจากกลุ่มองค์กรการเงิน เกิดกลุ่มองค์กร จำนวน 27 พื้นที่ ฐานที่มาจากกลุ่ม อาชีพ- เกษตรกรรมยั่งยืน จำนวน 14 พื้นที่ ฐานที่มาจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน-ธุรกิจชุมชน จำนวน 12 พื้นที่ และฐาน ที่มาจากงานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จำนวน 8 พื้นที่ และใน ปี 2557 – 2558 จากเป้าหมายการดำเนินงานที่ได้ตกลงร่วมกัน ที่จะสนับสนุนพื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชนให้ได้ภาคละ 13 พื้นที่ รวม 143 พื้นที่ สามารถ ดำเนินการได้ 174 พื้นที่ ดังนี้

พื้นที่ดำเนินการงานเศรษฐกิจและทุนชุมชน (ตำบล) *ณ 1 ต.ค.58

ลำดับ	ภาค	ปี 2556 (ตำบล)	ปี 2557 (ตำบล)	ปี 2558 (ตำบล)	รวม	ตำบล ที่ซ้ำ	คงเหลือ จริง
1	เหนือบน	5	12	14	31	ไม่ซ้ำ	31
2	เหนือล่าง	5	24	14	43	6	37
3	กลาง	5	12	14	31	6	25
4	ตะวันตก	5	11	13	29	3	26
5	กรุงเทพฯ ปริมณฑล	6	14	15	35	3	32
6	ตะวันออก	5	12	34	51	12	39
7	อีสานบน	5	12	13	30	1	29
8	อีสานกลาง	5	16	13	34	3	31
9	อีสานใต้	8	14	13	35	ไม่ซ้ำ	35
10	ใต้บน	5	14	18	37	5	32
11	ใต้ล่าง	7	12	13	32	13	19
รวม		61	153	174	388	52	336

นอกจากนั้น ในช่วงปี 2556-2558 ยังเกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณภาพของการทำงาน ดังนี้

1) เกิดการตื่นตัวในการทำงานของคนในชุมชน เนื่องจากมีเครื่องมือสนับสนุนการทำงานที่ทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม ได้คิดได้ออกแบบร่วมกัน เช่น การจัดทำผังตำบล การสำรวจข้อมูลครัวเรือน เป็นต้น และเกิดความร่วมมือร่วมกันที่ขับเคลื่อนงานเศรษฐกิจและทุนชุมชนไปด้วยกัน แลกเปลี่ยนปัญหา แลกเปลี่ยนวิธีการแก้ไขปัญหา เกิดเป็นเครือข่ายระดับภาค เช่น การแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบ การสำรวจและการเก็บข้อมูลครัวเรือนแล้วประมวลผลเป็นภาพรวมของตำบล การแก้ไขปัญหาน้ำแล้งในการปลูกมันสำปะหลัง ปลูกอ้อย ด้วยการผลิตแบบน้ำหยด เป็นต้น

2) สภาพองค์กรชุมชนกลายเป็นเวทีกลางในการปรึกษาหารือ ดำเนินการขับเคลื่อนงาน และมีกลไกการทำงานด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชนโดยเฉพาะ ที่ทำหน้าที่หนุนเสริม ติดตามกำกับ และเป็นพี่เลี้ยงซึ่งกันและกัน โดยมีองค์ประกอบจากหลายฝ่าย เช่น สภาพองค์กรชุมชน พอช. อบต. ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ข้าราชการเกษียณ นักวิชาการอิสระ เป็นต้น

3) เกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนเฉพาะด้าน เช่น หมอเมือง การพัฒนาเมล็ดพันธุ์ข้าว มันสำปะหลัง สถาบันการเงิน การจัดการหนี้ในระบบ เป็นต้น

4) เกิดกลไกการทำงานการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ในระดับภาค (ทั้ง 11 ภาค) ร่วมกับสำนักงานภาค ของสถาบันฯ โดยมีกระบวนการทำงานที่เกาะติดและลงพื้นที่ติดตามหนุนเสริมอย่างต่อเนื่อง

5) เกิดความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีในท้องถิ่น จังหวัด เช่น โรงพยาบาล รพสต. มหาวิทยาลัยราชภัฏ อบต. กศน. พัฒนาชุมชน เป็นต้น

6) เกิดการพัฒนาและขยายฐานการตลาดในชุมชนท้องถิ่น เช่น จัดตลาดนัดชุมชน ตลาดนัดสีเขียว ลานวัฒนธรรม ส่งผลผลิตสมุนไพรให้กับโรงพยาบาล ส่งผักอินทรีย์ ไข่ไก่อินทรีย์ให้กับโรงแรมในกรุงเทพฯ เป็นต้น

7) ยกระดับพื้นที่รูปธรรม เป็นพื้นที่เรียนรู้กลางด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชน รวม 23 พื้นที่ และนำไปสู่การพัฒนาความร่วมมือด้านการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนร่วมกับมูลนิธิสยามมาชีพ

23 ตำบลเรียนรู้กลาง : เสนอทำงานร่วมกับมูลนิธิสยามาชีพ

เหนือบน :	1) ต.แม่สัน จ.ลำปาง	2) ต.บ้านพี่ อ.บ้านหลวง จ.น่าน
เหนือล่าง :	1) ต.ห่อแห่ จ.พิษณุโลก	2) ต.แม่ตาว จ.ตาก
	3) ต.คุยบ้านโอง จ.กำแพงเพชร	
ใต้บน :	1) ต.เกาะยาวน้อย จ.พังงา	2) ต.ท่าเสม็ด จ.นครศรีธรรมราช
ใต้ล่าง :	1) ต.กำแพงเพชร จ.สงขลา	
	2) ต.นิคมพัฒนา จ.สตูล	3) ต.ชะแล้ จ.สงขลา
อีสานกลาง :	1) ต.หนองแคน อ. ปทุมรัตน์ จ.ร้อยเอ็ด	2) เมืองชุมแพ จ.ขอนแก่น
อีสานบน :	1) ต.นิคมสงเคราะห์ จ.อุดรธานี	2) ต.โนนขมิ้น จ.หนองบัวลำภู
อีสานใต้ :	ต.นางมุด อ.กาบเชิง จ.สุรินทร์	
กลาง :	1) ต.บางซุด อ.สรรบุรี จ.ชัยนาท	2) ต.ประดู่ยืน จ.อุทัยธานี
	3) ต.ดงดินแดง อ.หนองม่วง จ.ลพบุรี	4) ต.วิหารแดง จ.สระบุรี
ตะวันตก :	1) ต.โรงหีบ จ.สมุทรสงคราม	2) ต.ลาดบัวขาว จ.ราชบุรี
กทม.ปริมณฑล :	เขตบางบอน กทม.	
ตะวันออก :	ต.ซากกระบก จ.ระยอง	

7) เกิดการจัดการความรู้ ถอดบทเรียนพื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชนภาคละ 13 พื้นที่ (Case) รวม 143 พื้นที่ ซึ่งถือเป็นรูปแบบการทำงานที่ครบกระบวนการ คือ ลงมือปฏิบัติ ถอดบทเรียน จัดการความรู้ให้เห็นเป็นรูปธรรม ที่ช่วยกันทำช่วยเขียนเรียบเรียงทั้ง 3 ฝ่าย คือ เจ้าหน้าที่สำนักงานภาค เจ้าหน้าที่สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน และกลไกขบวนเศรษฐกิจและทุนชุมชน แต่ก็มีในบางภาคที่ใช้นักวิชาการในท้องถิ่นช่วยเป็นที่เลี้ยงร่วมดำเนินการกับกลไกในพื้นที่ โดยสนับสนุนงบประมาณเบื้องต้น เพื่อใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อถอดบทเรียนสำหรับพื้นที่รูปธรรม 3 พื้นที่ ๆ ละ 25,000 บาท

8) เกิดชุดความรู้ 61 พื้นที่รูปธรรมด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชน จำนวน 1,000 ชุด คู่มือสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน จำนวน 3,000 แผ่น และแผ่นพับคู่มือสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน จำนวน 3,000 แผ่น ผลิตเผยแพร่ทั้งภายใน และภายนอก พอช. ทำให้คนในขบวนเศรษฐกิจและทุนชุมชนเห็นผลที่เป็นรูปธรรม มีเป้าหมายในการทำงานมากขึ้น และสามารถใช้สื่อที่ผลิตออกมานั้นไปปรับใช้ในงานของตนเองได้

ปี 2559

เกิดผลการดำเนินงานผลการดำเนินงานจากเศรษฐกิจและทุนชุมชนสู่เศรษฐกิจฐานราก ดังนี้

1) เกิดการสนับสนุนการสร้างเสริมของระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนในพื้นที่

ทั้งการสนับสนุนกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน ที่เชื่อมโยงกับหน่วยงานท้องถิ่น และการสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่รูปธรรม 1,500 ตำบล ให้ดำเนินการตามแผน และเกิดกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจ เช่น การแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจชุมชน การสรุปบทเรียนการจัดการความรู้ การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงาน และการวางระบบการบริหารจัดการที่ดี เป็นต้น สามารถดำเนินการได้ 789 ตำบล (ณ สิงหาคม 59)

2) การเชื่อมโยงเครือข่าย และเชื่อมประสานภาคี

- เกิดการสนับสนุนการเชื่อมโยงเครือข่ายเศรษฐกิจฯ ในเชิงพื้นที่ และเชิงประเด็น/คลัสเตอร์ เช่น เกษตรอินทรีย์ ร้านค้าชุมชน ท้องเที่ยวโดยชุมชน ประมงพื้นบ้าน ภูมินิเวศน์วิถีวัฒนธรรม ข้าว สถาบันการเงินชุมชน เป็นต้น

- เกิดประสานความร่วมมือกับภาคี เช่น อพท. กรมการพัฒนาชุมชน กองทุนฟื้นฟูเกษตรกร ธกส. ออมสิน สปก. กรมการค้าภายใน บิสดิล เป็นต้น นำร่องสนับสนุนการเศรษฐกิจชุมชน 373 ตำบล ให้มีแผนการหนุนเสริมตามบริบทพื้นที่ มีกิจกรรม/รูปธรรมคลัสเตอร์ ได้แก่ เกษตรอินทรีย์ ท้องเที่ยวโดยชุมชน ร้านค้าชุมชน แปรรูปผลผลิต ประมง ผลไม้ เป็นต้น

3) พัฒนาระบบข้อมูล จัดการความรู้ การสื่อสารประชาสัมพันธ์

เกิดการพัฒนาคูณภาพพื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชน 50 ตำบล 100 คน หลักสูตรนักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชน ในการจัดทำคัลิปด้วยมือถือ และการเขียนเรื่องเล่าเร้าพลัง เกิดนักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชน 38 ตำบล 63 คน นอกจากนั้น ยังเกิดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อถอดองค์ความรู้จากการทำงานใน 11 ภาค ร่วมกับสำนักงานภาค และสำนักพัฒนาองค์ความรู้และประเมินผล

4) สร้างความเข้มแข็งของระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนในพื้นที่

เกิดการจัดทำแผนพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน ที่เชื่อมโยงกับหน่วยงานท้องถิ่น และเกิดการพัฒนาศูนย์รูปธรรม 1,500 ตำบล ให้ดำเนินการตามแผน และเกิดกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจ เช่น การแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจชุมชน การสรุปบทเรียนการจัดการความรู้ การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงาน และการวางระบบการบริหารจัดการที่ดี เป็นต้น สามารถดำเนินการได้ 789 ตำบล (ณ สิงหาคม 59)

นอกจากนั้น ยังเกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายเศรษฐกิจและประสานภาคี ทั้งในเชิงพื้นที่ และเชิงประเด็น/คลัสเตอร์ เช่น เกษตรอินทรีย์ ร้านค้าชุมชน ท่องเที่ยวโดยชุมชน ประมงพื้นบ้าน ภูมินิเวศน์วิถีวัฒนธรรม ข้าวสถาบันการเงินชุมชน เป็นต้น รวมทั้ง เกิดการประสานความร่วมมือกับภาคี เช่น อพท. กรมการพัฒนาชุมชน กองทุนฟื้นฟูเกษตรกร ธกส. ออมสิน สปก. กรมการค้าภายใน บิสดัปลั เป็นต้น นำร่องสนับสนุนการเศรษฐกิจชุมชน 373 ตำบล ให้มีแผนการหนุนเสริมตามบริบทพื้นที่ มีกิจกรรม/รูปธรรมคลัสเตอร์ ได้แก่ เกษตรอินทรีย์ ท่องเที่ยวโดยชุมชน ร้านค้าชุมชน แปรรูปผลผลิต ประมง ผลไม้ เป็นต้น

5) การพัฒนาระบบข้อมูล จัดการความรู้ การสื่อสารประชาสัมพันธ์

เกิดการพัฒนาคูณภาพพื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชน 50 ตำบล 100 คน หลักสูตรนักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชน ในการจัดทำคัลิปด้วยมือถือ และการเขียนเรื่องเล่าเร้าพลัง เกิดนักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชน 38 ตำบล 63 คน และการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อถอดองค์ความรู้จากการทำงานใน 11 ภาค ตลอดจน การผลิตชุดองค์ความรู้จากการทำงานพื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชน จำนวน 10,000 เล่ม และผลิตสื่อสารคดีโทรทัศน์ การสื่อสารประชาสัมพันธ์ตำบลรูปธรรมเศรษฐกิจชุมชนสู่เศรษฐกิจฐานราก 50 ตำบล ผ่านช่องทางสื่อสารสาธารณะ ได้แก่ รายการวิทยุพลังชุมชน สื่อสิ่งพิมพ์ เว็บไซต์ พอช. เฟซบุ๊ก พอช. ยูทูบ ไทยพีบีเอส เป็นต้น

รูปธรรมความสำเร็จ “เศรษฐกิจและทุนชุมชน”

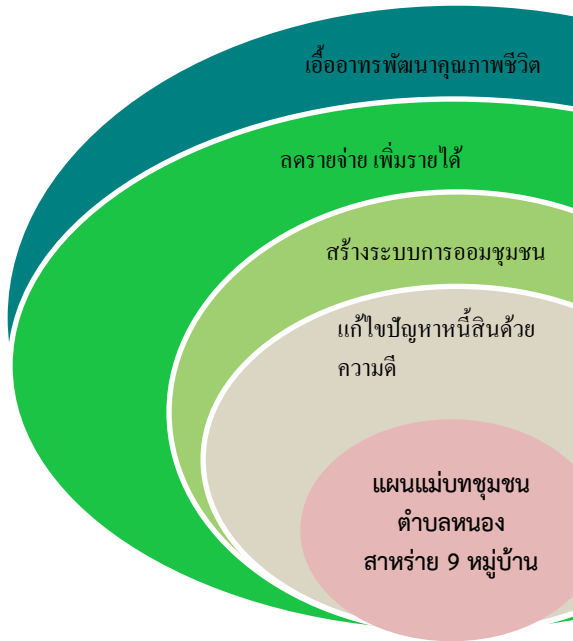
การสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนด้วยการจัดการทุนชุมชนตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอเมืองเป็นระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร เดิมอยู่ในเขตปกครองท้องที่ในตำบลดอนเจดีย์ และกระทรวงมหาดไทยได้ยกฐานะเป็นตำบลหนองสาหร่าย เมื่อ พ.ศ. 2535 จากนั้นได้จัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลหนองสาหร่ายขึ้นในปี พ.ศ.2540 และต่อมาในปี พ.ศ. 2551 จึงได้รับการตั้งเป็นเทศบาลตำบลหนองสาหร่าย ซึ่งเป็นเทศบาลขนาดเล็กครอบคลุมพื้นที่ 9 หมู่บ้าน มี 782 ครัวเรือน ประชากรทั้งสิ้น 3,477 คน พื้นที่ทั้งหมด 15,427 ไร่ (เทศบาลตำบลหนองสาหร่าย,2559) สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบดินปนทราย เหมาะสมแก่การเพาะปลูกและมีคลองส่งน้ำส่งทั่วถึงทุกหมู่บ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงทำอาชีพเกษตรเป็นหลัก ทั้งปลูกข้าว ข้าวโพด อ้อย และเลี้ยงสัตว์

พลิกวิกฤตนี้ สร้างชุมชนอยู่ดีมีสุข

คนหนองสาหร่ายในอดีตประกอบอาชีพเกษตร ซึ่งไม่แตกต่างจากเกษตรกรในพื้นที่อื่น คือ มีวิถีเกษตรธรรมชาติเพื่อการบริโภคในครัวเรือน ทำนาปีละ 1 ครั้ง พร้อมกับปลูกพืช เลี้ยงสัตว์บ้าง แต่ภายหลังเมื่อภาครัฐได้เริ่มประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในการพัฒนาประเทศ โดยมีตัวชี้วัดที่เรียก GDP หรือผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (gross domestic product) มาเป็นเกณฑ์เทียบวัดความเจริญเติบโตด้านการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยนโยบายที่เน้นส่งเสริมการผลิตให้เพิ่มมากขึ้นเพื่อสร้างมูลค่าตลาดของสินค้า หน่วยงานรัฐในพื้นที่ตำบลหนองสาหร่ายจึงใช้งบประมาณจัดสร้างระบบคลองชลประทานเพื่อส่งเสริมการเพาะปลูกแก่เกษตรกรในพื้นที่ เป็นเหตุให้แบบแผนการผลิตในภาคเกษตรของชุมชนท้องถิ่นเริ่มเปลี่ยนแปลงไป จากที่เคยมีวิถีการเพาะปลูกตามธรรมชาติกลับเปลี่ยนเป็นต้องใช้เงินลงทุนในปัจจัยการผลิตต่างๆ เพื่อหวังเร่งผลผลิตให้เพิ่มมากขึ้นและเพื่อมีรายได้ที่หลุดพ้นจากเส้นความยากจนตามเกณฑ์ที่ภาครัฐได้กำหนดไว้

จากการยกเอาปัญหาหนี้สินของชาวบ้านที่ส่งสมามากกว่า 100 ล้านบาท ซึ่งจากสำรวจข้อมูลภาระหนี้สินพบว่าปริมาณเงินที่ชำระหนี้เป็นค่าดอกเบี้ยให้กับแหล่งเงินกู้ภายนอกชุมชน หรือแหล่งเงินนอกระบบในแต่ละปีของคนในตำบลหนองสาหร่ายมีเป็นจำนวนมาก จึงเกิดการปรึกษาหารือเพื่อหาทางออกของปัญหานี้นอกระบบ ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่สุดของคนในตำบลหนองสาหร่ายขณะนั้น ที่สุดจึงเกิดแนวคิดสร้างระบบบริหารจัดการหนี้ของชุมชนเอง และกำหนดเป้าหมายตัวชี้วัดความสุขหรือตัวชี้วัดความดี เสริมสร้างการพึ่งพาตนเอง ปรับวิถีคิดและการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงโดยมีความสุขของคนในตำบลเป็นเป้าหมายของการพัฒนา

- ม.1 โรงปุ๋ยอินทรีย์
- ม.2 โรงผลิตน้ำดื่ม
- ม.3 ร้านค้าชุมชน, ผลิตพริกแกง, ธนาคารขยะ
- ม.4 สถาบันการเงิน, สวัสดิการชุมชน, ศูนย์การเรียนรู้, ศูนย์คุณธรรม, ศูนย์กีฬา, กศน.ธนาคารความดี, ศูนย์ประสานงาน, รัง.ผลิตน้ำมัน, ศูนย์ ICT, กลุ่มออมทรัพย์ฯ, เป็นน้ำมัน,
- ม.5 น้ายอนกประสงค์, ธนาคารขยะ
- ม.6 หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง, ขนม, ไม้กวาด, ศูนย์การเรียนรู้, โรงสีข้าว, โบโอบแก๊ส, ตลาดกลางรับซื้อข้าว, กระเป๋าคัดกรองน้ำ+ผ้าทอ
- ม.7 ปุ๋ยน้ำ + น้ำหมักชีวภาพ+ศูนย์เรียนรู้
- ม.8 ผลิตเบเกอรี่, ขนมาจากกล้วย, เผือก, มัน
- ม.9 ไม้กวาดทางมะพร้าว, โรงสีข้าว, ขนม

แนวคิดการจัดการทุนชุมชนเพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจฐานรากของตำบลหนองสาหร่าย
อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

ดังนั้น จากแนวคิดและแนวทางปฏิบัติเหล่านี้ จึงนำไปสู่การพัฒนา “แผนแม่บทชุมชนตำบล” ซึ่งคนในชุมชนตำบลหนองสาหร่ายได้ร่วมกันออกแบบขึ้นในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2546-2548 และได้ใช้เป็นเครื่องมือปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในตำบล และมุ่งหวังให้ชุมชนตำบลของตนเองเกิดความอยู่ดีมีสุขได้จริง โดยเริ่มจากวางแผนให้ทุกคนได้เริ่มเก็บออมตั้งแต่วัยเด็กจนถึงคนชรา ซึ่งใช้เวลาในการเก็บออมไม่นานนักก็สามารถรวบรวมกันได้หลายแสนบาท และจัดตั้งเป็นธนาคารชุมชนขึ้น

โดยในขณะนั้น ธ.ก.ส.ได้เข้ามาสนับสนุนธนาคารชุมชนตำบลหนองสาหร่าย ตามโครงการธนาคารชุมชนของ ธ.ก.ส. ที่เป็นโครงการที่จะมาปลดหนี้ให้แก่ประชาชน ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “สถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย” ที่มีรูปธรรมการจัดการตนเองที่น่าสนใจ คือ “ธนาคารความดี” โดยสร้าง *เกณฑ์ 23 ความดี 64 ตัวชี้วัด* มาเป็นเงื่อนไขเชื่อมโยงการแก้ไขปัญหาหนี้สิน เนื่องจากสาเหตุของปัญหาหลักของคนในตำบลที่ส่วนใหญ่เข้าไม่ถึงเงินกู้จากสถาบันการเงินทั่วไป ทำให้ต้องไปกู้หนี้ยืมสินนอกระบบ จึงส่งผลให้เกิดหนี้สินจำนวนมาก แต่สำหรับสถาบันการเงินของชุมชนสามารถนำเครดิตความดีไปขอกู้ที่สถาบันการเงินชุมชนได้ ซึ่งนับเป็นการผสมผสานพลังทางศีลธรรมเข้ากับพลังทางเศรษฐกิจเพื่อขับเคลื่อนสู่การเป็นชุมชนแห่งความสุขด้วยการใช้ความดีเข้าถึงแหล่งทุน

นอกจากนั้น แต่ละหมู่บ้านได้มีการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนขึ้นเป็นของตนเอง เพื่อใช้กันเองภายในชุมชนเป็นการลดรายจ่ายในครัวเรือน และเมื่อคนในตำบลซื้อของใช้ที่ผลิตได้เองก็จะทำให้เงินที่เกิดจากการใช้จ่ายหมุนเวียนอยู่ภายในตำบล เป็นการป้องกันเงินจำนวนนี้ไม่ให้ไหลออกนอกหมู่บ้าน ที่สำคัญคือ มีการบูรณาการระบบและกองทุนสวัสดิการชุมชนให้เชื่อมโยงกับแหล่งทุนต่างๆ ของชุมชนรวมถึงวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้เข้มแข็งอีกด้วย

การบูรณาการทุนชุมชน สู่ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

รูปธรรมความสำเร็จที่โดดเด่นของ “สถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย” คือ คนในชุมชนตำบลหนองสาหร่ายสามารถชำระหนี้สินนอกระบบทั้งหมดที่มีอยู่จำนวนมากให้หมดไปได้ด้วยการบริหารจัดการระบบการออม และการปล่อยกู้ ซึ่งให้โอกาสคนในตำบลชุมชนได้เข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่ายกว่าแหล่งอื่น ทั้งนี้ เพื่อสามารถนำเงินไปบริหารจัดการหนี้สินของตนเองหรือของครอบครัวได้และยังเป็นทุนในการประกอบอาชีพได้ต่อไปหลังจากการปลดหนี้ และมี

การดำเนินงานอย่างเป็นระบบทั้งการออม และปล่อยกู้ของสถาบันการเงินชุมชนฯ ดังกล่าว นอกจากจะเกิดผลเป็นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนแล้ว ยังก่อให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องการบริหารจัดการธุรกิจ โดยสถาบันการเงินชุมชนฯ ได้ให้การสนับสนุนเงินทุนแก่ “**วิสาหกิจชุมชนของทั้ง 9 หมู่บ้าน**” ในตำบลหนองสาหร่าย เพื่อเปิดโอกาสให้คนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้มากที่สุด ผลคือเกิดกลุ่มกิจกรรม/ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ อย่างหลากหลายภายในชุมชนตำบล และมีความเข้มข้นในการดำเนินการ ที่ตามมาคือเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในกิจการวิสาหกิจชุมชน โดยคนในชุมชนสามารถร่วมทุนหรือร่วมกิจกรรมในการสร้างผลิตภัณฑ์ต่างๆ ของชุมชนได้ โดยมีแนวคิดเบื้องต้นของการสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นการแก้ปัญหาความยากจน โดยการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้

ปัจจุบัน การรวมตัวเป็นกลุ่มกิจกรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชาวชุมชนตำบลหนองสาหร่ายมีอย่างหลากหลาย อาทิ โรงปุ๋ยอินทรีย์ โรงผลิตน้ำดื่ม โรงสีข้าว ตลาดกลางรับซื้อข้าว บัมน้ำมัน กลุ่มผลิตขนมเบเกอรี่ ฯลฯ หลายกลุ่มผลิตภัณฑ์ได้พัฒนาเป็นวิสาหกิจชุมชนหรือธุรกิจชุมชน และเกิดการขยายผลจาก กลุ่มอาชีพได้นำไปสู่การรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งปัจจุบันมี 3 กลุ่ม นอกจากนั้น ยังเกิดมีกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในชุมชนตำบลหนองสาหร่ายซึ่งนับเป็นแหล่งทุนที่สำคัญ ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจ 15 กลุ่ม กลุ่มอาชีพ 16 กลุ่ม กลุ่ม อสม. 9 กลุ่ม กลุ่มเยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ 11 กลุ่ม กลุ่มสวัสดิการผู้นำ 3 กลุ่ม และกองทุนหมู่บ้าน 9 กองทุน ซึ่งกลุ่ม/กองทุนเหล่านี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันการเงินชุมชนหนองสาหร่ายในปัจจุบันด้วย

การเริ่มต้นของคนในชุมชนตำบลหนองสาหร่ายที่ได้ปลดหนี้สินของตนเองผ่านสถาบันการเงินของชุมชนที่คนในชุมชนตำบลได้ร่วมกันจัดตั้งขึ้น และรวมกลุ่มกันพัฒนาอาชีพ ปรับวิธีการผลิตเป็นระบบวิสาหกิจชุมชน จึงส่งผลให้ชุมชนตำบลหนองสาหร่ายสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้มากขึ้น ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี ที่ช่วยส่งเสริมทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งจากแหล่งทุนต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน หากแต่ความเข้มแข็งตามยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้อยู่ดีมีสุขของตำบลหนองสาหร่ายนั้น ยังหมายรวมถึงการสร้างคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริงและมีความยั่งยืน นั่นคือ กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่ายจะมีภารกิจในการบูรณาการทุนของชุมชนเพื่อจัดสวัสดิการให้แก่คนในตำบล เพื่อให้คนในตำบลหนองสาหร่ายได้รับสวัสดิการครบวงจรชีวิต ด้วยการรวมกลุ่มออมเงินไว้เพื่อดูแลกันเองของคนในชุมชน ได้ใช้หลักการครอบคลุม ทั้งถึงและเป็นธรรม โดยให้กลุ่มองค์กรต่างๆ ในตำบลได้ประสานความร่วมมือจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก โดยที่การเชื่อมโยงและบูรณาการทุนภายในชุมชนกับระบบสวัสดิการชุมชนเกิดขึ้นในลักษณะของการสมทบเงินในกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่าย จากกลุ่ม/องค์กรต่างๆ ที่มีในตำบลโดยการนำเงินกำไรจากการบริหารมาสมทบปีละ 10 % เช่น กองทุนหมู่บ้าน วิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนเงินงบประมาณจากรัฐหรือท้องถิ่น หรือองค์กรด้านการเงินและอื่นๆ ภายในชุมชน ซึ่งทางกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่ายมีการบริหารจัดการการเงินออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) นำเงินสมทบไปฝากประเภทออมทรัพย์ไว้ที่สถาบันการเงินชุมชน ร้อยละ 30 เพื่อนำไปจ่ายให้สมาชิกทุกเดือน 2) นำเงินสมทบไปฝากประเภทประจำไว้ที่สถาบันการเงินชุมชน ร้อยละ 50 เพื่อให้เกิดดอกเบี้ยเงินฝาก และ 3) เปิดโอกาสให้กลุ่ม/องค์กร หรือวิสาหกิจชุมชนนำไปบริหารกลุ่ม/องค์กร เพื่อให้เกิดดอกเบี้ยเงินกู้แก่กองทุนสวัสดิการฯ

การที่กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่ายได้ดำเนินการร่วมกันกับสถาบันการเงินชุมชนและธนาคารความดีตำบล ส่งผลให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่สามารถนำไปสู่เป้าหมาย “ชุมชนอยู่ดี มีสุข” นั่นคือ การประสานเชื่อมโยงและบูรณาการทุนต่างๆ ในตำบลหนองสาหร่ายอย่างบูรณาการ สามารถจัดการในเรื่องระบบการเงินและระบบสวัสดิการชุมชนโดยชุมชนท้องถิ่นให้ครบวงจรมากที่สุด ดังนั้น องค์กรประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็งของตำบลหนองสาหร่าย คือการรวมกลุ่มเพื่อสร้างพลังในการทำงานร่วมกัน และจากการมีเป้าหมายร่วมกันเพื่อที่จะลดหนี้สิน สร้างรายได้ร่วมกันของชาวชุมชนตำบลหนองสาหร่าย จึงทำให้เกิดการขยายผลก่อให้เกิดการรวมคน-รวมเงินภายในชุมชนตำบลหนองสาหร่ายขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม สะท้อนการสร้างความร่วมมือทั้งระดับกลุ่มต่อกัน กลุ่มกับชุมชน/ทุกหมู่บ้านในพื้นที่ตำบลเพื่อให้เกิดความร่วมมือให้บรรลุเป้าหมายและสัมพันธภาพที่ดี คือการมีกิจกรรมอาชีพจำนวนมากที่มีลักษณะการรวมตัวเป็นกลุ่มกิจกรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ทั้งยังมีระบบการ

อยู่ร่วมกัน ด้วยการเชื่อมโยงระบบสวัสดิการที่เน้นในมิติสังคม การดูแลซึ่งกันและกันและการอยู่อย่างสร้างสรรค์ เกื้อกูล โดยมีความสุขของคนในตำบลเป็นเป้าหมายของการพัฒนาจึงมีลักษณะของการจัดการตนเองโดยชุมชนท้องถิ่นที่เน้น การเชื่อมโยงของระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผลและสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ระหว่างผู้คนใน ชุมชนตำบลหนองสาหร่ายให้อยู่ดีมีสุขได้

“สถาบันการเงินชุมชนกำแพงเพชร” จากต้นทุนภายในสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ตำบลกำแพงเพชร อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา

ตำบลกำแพงเพชร อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา มีพื้นที่รวมของตำบล 86.6 ตารางกิโลเมตร หรือ 54,125 ไร่ ซึ่งประกอบด้วย 11 หมู่บ้าน และมีประชากรจำนวน 14,167 คน จาก 3,336 ครัวเรือน โดยมีการนับถือศาสนาทั้ง ศาสนาพุทธและอิสลาม และส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการทำสวนยางพารา ทั้งนี้ ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ชาวบ้านใน ตำบลกำแพงเพชรต้องประสบกับปัญหาที่สำคัญของชุมชน คือ เรื่องที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยเนื่องจากพื้นที่ที่อยู่อาศัย และการเกษตรอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและที่สาธารณะประโยชน์กว่า 4,528 ไร่ ซึ่งปัจจุบันมีการแก้ปัญหาที่ดินที่อยู่อาศัยด้วยทุนของชุมชนเป็นหลักไปแล้วกว่า 1,000 ครัวเรือน รวมทั้งการแก้ปัญหาหนี้สิน การลงทุนและประกอบ อาชีพ และพร้อมวางระบบส่งเสริมการออมและสวัสดิการชุมชนและการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

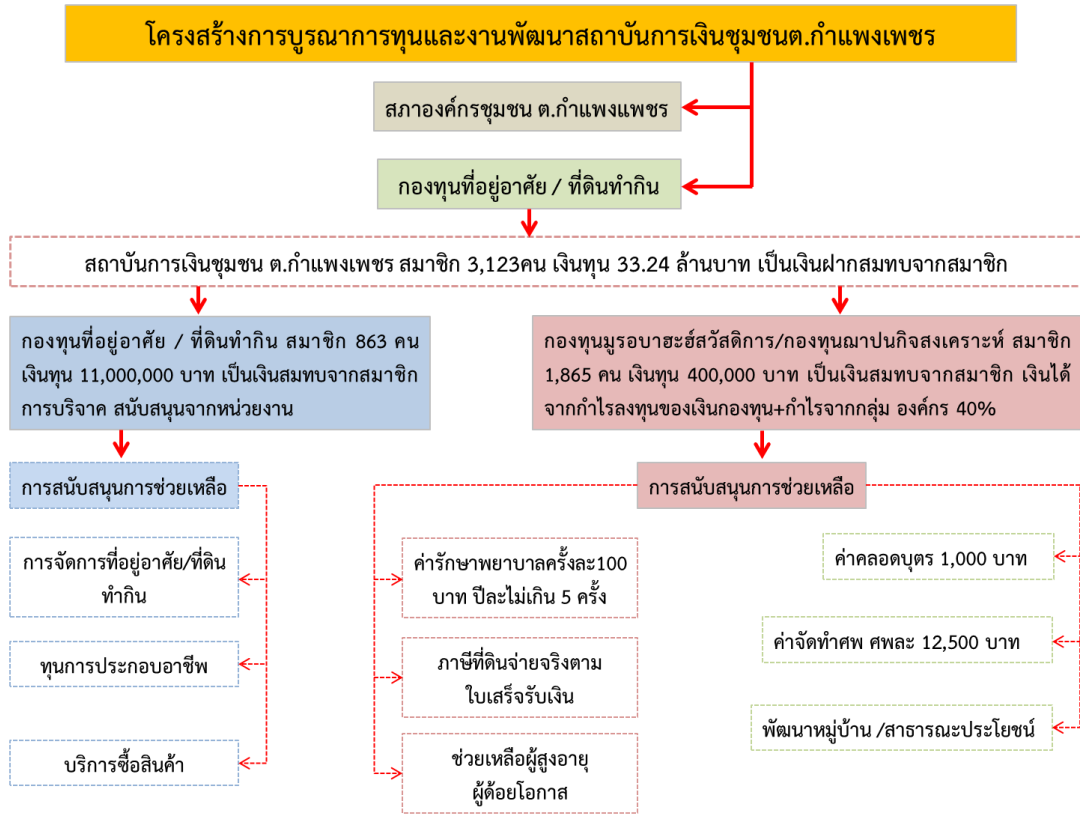
“กลุ่มองค์กรชุมชน” รากฐานสำคัญในการแก้ปัญหาและพัฒนากำแพงเพชร

ย้อนไปก่อนปี 2547 เดิมบ้านคลองต่อ หมู่ที่ 10 ตำบลกำแพงเพชร ได้ดำเนินการบริหารกลุ่ม/องค์กรมากถึง 24 กลุ่ม/องค์กร ทำให้เกิดปัญหาความซ้ำซ้อนในการบริหารงานและมีช่องว่างระหว่างองค์กรบริหาร จนเกิดปัญหา หนี้ซ้ำซ้อน รวมทั้ง ยังมีปัญหาผู้ด้อยโอกาสในชุมชนขาดการเอาใจใส่ ทำให้เกิดปัญหาหนี้ซ้ำซ้อน ดังนั้น ในปี 2547 คนในตำบลจึงได้มีการจัดเวทีประชาคมเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาและมีมติให้มีการบูรณาการกองทุนต่างๆ ในตำบล โดยมีแนวคิดในการการรวมผู้บริหาร ทุนและบัญชี ที่ไม่ขัดกับข้อกำหนดของราชการมารวมเข้าด้วยกัน และต่อมา ปี 2549 จึงได้มีการยกระดับเป็นสถาบันการเงินชุมชนตำบลกำแพงเพชร เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2549 หลังได้รับ งบประมาณโครงการ SML จึงสร้างที่ทำการสถาบันการเงินชุมชนระดับตำบลขึ้น และเปิดโอกาสให้กลุ่มองค์กรใน ตำบล และตำบลใกล้เคียงร่วมกันลงทุน (หุ้น) และส่งตัวแทนของกลุ่มองค์กรมาเป็นตัวแทนหมู่บ้านละ 2 คน มาร่วม บริหาร ซึ่งแรกเริ่มมีเงินหมุนเวียนจำนวน 1,140,000 บาท และมีสมาชิกจำนวน 164 คน กระทั่ง ในปัจจุบัน สถาบันฯ มีสมาชิก 3,123 ราย มีเงินหมุนเวียน 33.24 ล้านบาท เงินทุนหมุนเวียนของกลุ่มองค์กร 29 กลุ่มในตำบลรวม 76.19 ล้านบาท และมีสมาชิกของกลุ่มจำนวน 12,026 ราย

ปัจจุบัน ตำบลกำแพงเพชรมีกลุ่มองค์กรชุมชนที่หลากหลาย ทั้งกลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสตรี กลุ่มอาชีพ กลุ่มอ.ส.ม.กว่า 80 องค์กร ซึ่งเป็นต้นทุนทางสังคมที่สำคัญในการพัฒนาและแก้ปัญหาของชุมชนในตำบล กำแพงเพชรมากกว่าทศวรรษ โดยมีกลุ่มองค์กรที่ร่วมจัดตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชนจำนวน 70 องค์กร ซึ่งสถาบัน

การเงินชุมชนตำบลกำแพงเพชร มีโครงสร้างและการบริหารจัดการสถาบันฯ ประกอบด้วย คณะกรรมการ 2 ชุด คือ คณะกรรมการดำเนินการฯ ทำหน้าที่เชิงนโยบาย ซึ่งมาจากตัวแทน ของ 11 หมู่บ้านๆละ 2 คน รวม 22 คน และ คณะกรรมการบริหารอีก 15 คน โดยใช้หลักธรรมทางศาสนา และภูมิปัญญาของชุมชน ในการบริหารและทำธุรกิจ ซึ่ง สถาบันการเงิน ได้จัดระบบการฝากเงินไว้ 4 ประเภทคือการฝากหุ้น (มุขารอกะฮ์) การฝากออมทรัพย์วาดีอะฮ์ (ฝาก รักษาทรัพย์) การฝากประจำมูอโรบะฮ์ (ฝากประจำลงทุน) และฝากออมทรัพย์ (สัจจะสะสมทรัพย์)

ทั้งนี้ สถาบันการเงินชุมชนตำบลกำแพงเพชร มีเป้าหมายของสถาบันการเงินฯ เพื่อให้ประชาชน เกิดความรัก ความสามัคคีกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยการบูรณาการ กรรมการและสมาชิกกลุ่ม/องค์กรกับสถาบันการเงินชุมชน ตำบลกำแพงเพชร และให้ประชาชนในตำบลลดภาระหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบ รวมทั้ง เพื่อการแก้ไขปัญหา หนี้ซ้ำซ้อน โดยการบูรณาการด้านการเงินของกลุ่ม/องค์กรให้ลงหุ้น (ทุน) และเปิดเงินฝากกับสถาบันการเงินชุมชน ตำบลฯ โดยสถาบันฯสนับสนุนทุนในประกอบอาชีพและส่งเสริมการออม ตลอดจน เพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและ ที่อยู่อาศัยและการจัดทำผังชุมชน รวมทั้ง เพื่อการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนในการพัฒนาสวัสดิการที่เอื้อต่อ คุณภาพชีวิตที่ดีให้กับคนในตำบลกำแพงเพชร

นอกจากนั้น สถาบันการเงินชุมชนตำบลกำแพงเพชร ยังมีการกำหนดภารกิจสำคัญของสถาบันฯไว้ ดังนี้

1. การเปิดรับเงินฝาก ประกอบด้วย 1.1 การฝากหุ้น เปิดบัญชีครั้งแรก 500 บาท ถอนไม่ได้ 1.2 การฝาก ออมทรัพย์วะดีอะฮ์ เปิดบัญชีครั้งแรก 100 บาท 1.3 การฝากประจำมูอโรบะฮ์ เปิดบัญชีครั้งแรก 1,000 บาท ถอนเงินฝากได้เมื่อฝากครบ 1 ปี 1.4 การฝากเงินออมทรัพย์สัจจะ เปิดบัญชีคนละไม่น้อยกว่า 50 บาท ไม่เกิน 1,000 บาท ฝาก 2 ปี ถอนได้ 40%

2. การขายสินค้ามูรอบะฮ์ (ขายสินค้า+กำไรบนต้นทุน)

3. การลงทุนมูอโรบะฮ์ (แบ่งผลกำไร) สมาชิกหรือกลุ่ม/องค์กรจะลงทุนรวมจะต้องเปิดบัญชีเงินฝากหุ้นและเงิน ฝากสัจจะสะสม 6 เดือน วงเงินการลงทุนขึ้นอยู่กับแผนงานของการลงทุนและการจัดทำระบบบัญชีกำไรสุทธิ (แผน

ประมาณการ) แ่วงเงินไม่เกิน 300,000 บาท โดยแบ่งผลกำไร 60: 40 ผู้ทำการลงทุน 60% สถาบันการเงินเจ้าของเงิน 40% สถาบันการเงินชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบเงินลงทุน

4. การจัดสวัสดิการชุมชน จากเงินกำไรของกลุ่มและส่งเสริมกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล

5. สนับสนุนการพัฒนาและแก้ปัญหาของชุมชน ในด้านที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน การพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน

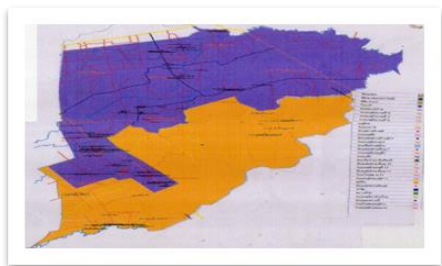
6. การประสานและเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรชุมชน โดยใช้บทบาทของสภาองค์กรชุมชน เพื่อการร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในด้านต่างๆ และการจัดทำแผนพัฒนาตำบล

7. สนับสนุนและประสานความร่วมมือกับองค์กรชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่หน่วยงานพัฒนา สถาบันการเงินภายนอก เพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหาของชุมชน

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการสนับสนุนของสถาบันการเงินชุมชนตำบลกำแพงเพชร

1. เกิดการบูรณาการกลุ่มองค์กรการเงินในตำบลกำแพงเพชรจำนวน 29 กลุ่มองค์กร ซึ่งในเดือนกรกฎาคม 2558 มีเงินรวมของกลุ่มจำนวน 76.19 ล้านบาท และมีเงินออมในสถาบันการเงินของชุมชนจำนวน 33.24 ล้านบาท ของสมาชิก 3,132 ราย

2. การแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย/ที่ดินทำกิน โดยใช้กองทุนที่ดินที่อยู่อาศัยเป็นเครื่องมือ ทำให้ปัจจุบันมีสมาชิกกองทุน 863 คน มีเงินกองทุนรวม 11.47 ล้านบาท โดยเงินทุนมาจากการออมของสมาชิก การรับบริจาคและการสนับสนุน ทั้งนี้ สมาชิกกองทุน คือ ผู้ที่เดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัย/ที่ดินทำกิน ซึ่งสมาชิกต้องเปิดบัญชีเงินฝากประเภทออมทรัพย์สัจจะ และเปิดบัญชีเงินฝากหุ้นกับสถาบันการเงินฯ ในระหว่างปี 2550 - 2555 มีการแก้ปัญหาที่ดินและที่อยู่อาศัย โดยคณะทำงานที่ดินชุมชนตำบลกำแพงเพชรและตำบลลุด (พื้นที่ใกล้เคียง) ภายใต้งบประมาณ 12.9 ล้านบาท โดยเป็นทุนของชุมชนจำนวน 10.9 ล้านบาท และงบสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จำนวน 2 ล้านบาท เพื่อจัดทำข้อมูล แผนที่ทำมือ แผนที่ GIS การจับพิกัด GPS และทำผังชุมชน เพื่อผู้เดือดร้อนในตำบลลุดจำนวน 343 ครัวเรือน จำนวนแปลงที่ดิน 369 แปลง เนื้อที่ 4,132 ไร่ และตำบลกำแพงเพชร จำนวน 588 ครัวเรือน จำนวนแปลงที่ดิน 652 แปลง เนื้อที่จำนวน 4,528 ไร่ ซึ่งมีทั้งที่ในเขตป่าสงวน ที่สาธารณประโยชน์ ด้วยการประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งที่ดินป่าไม้ อุทยาน ท้องถิ่น ท้องที่ อำเภอ จังหวัด และการประชุมร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

รวมทั้ง มีการทำข้อเสนอต่อสภาองค์กรชุมชนตำบลกำแพงเพชร เพื่อเสนอแผนพัฒนาจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนต่อผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา ซึ่งส่งผลให้เกิดการแก้ปัญหาที่ดินทำกิน จำนวน 851 แปลง ในพื้นที่ 6,011 ไร่และที่อยู่อาศัย จำนวน 32 ราย และมีผู้รับประโยชน์กว่า 1,021 ราย

นอกจากนี้ ยังได้มีการแก้ปัญหาที่ดินที่กินและที่อยู่อาศัย ที่ได้รับงบประมาณจากโครงการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินโดยชุมชนเป็นแกนหลักในพื้นที่ทำจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นงบจากรัฐบาล (โครงการไทยเข้มแข็ง) ผ่านสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ระหว่างปี 2553-2556 วงเงิน 14,500,000 บาท โดยได้มีการซ่อมสร้างที่อยู่อาศัยคนยากจน จำนวน 332 ครัวเรือน และการแก้ปัญหาที่ดิน 652 แปลง มีผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 591 ครัวเรือน ใน

วงเงิน 700,000 บาท ซึ่งในกรณีดังกล่าว มีการคืนทุนเข้ากองทุนของชุมชน ในหมู่บ้านต่างๆแล้ว จำนวน 299 ราย เป็นเงินรวม 677,000 บาท

3. มีการบริหารธุรกิจที่สำคัญของสถาบันการเงินฯ ได้แก่ การทำบูรอบาฮะฮ์ (การจำหน่ายสินค้าบวกกำไร บนต้นทุน) การทำกองทุนรวมมูรออะฮ์จากการแบ่งปันผลกำไร การขายสินค้าผ่อนชำระระยะยาว การให้บริการ พ.ร.บ.รถยนต์ จักรยานยนต์ การต่อทะเบียนรถยนต์ รถจักรยานยนต์ และบริการเก็บค่าไฟฟ้า เป็นต้น

4. การส่งเสริมอาชีพและเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การสนับสนุนกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มน้ำยางสด เพื่อแปรรูป เป็นยางแผ่นรมควัน ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิก จำนวน 254 ราย และมีเงินทุน จำนวน 1.16 ล้านบาท

นอกจากนั้น ยังมีการสนับสนุนเงินหมุนเวียนกลุ่มเลี้ยงแพะ สำหรับสมาชิก 35 ราย ซึ่งมีทั้งแพะนมและแพะ เนื้อ สนับสนุนกลุ่มเลี้ยงอง (ชันโรง) จำนวน 110 ไร่ สนับสนุนศูนย์สาธิตการตลาด สำหรับสมาชิก 876 ราย เงินทุน 440,000 บาท เพื่อรวบรวมสินค้าจำหน่ายแก่สมาชิกและบุคคลทั่วไป และสนับสนุนการกู้ยืมเพื่อการพัฒนาอาชีพ โดยที่ผ่านมาได้บริการสมาชิกไปแล้ว จำนวน 169 ครั้งเรือน

5. การส่งเสริมการออมและสวัสดิการชุมชน ในระดับหมู่บ้านมีกลุ่มออมทรัพย์และกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งมีระบบ การออมเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว และที่สถาบันฯ มีบริการรับฝากที่ส่งเสริมการออมอีกชั้นหนึ่ง ในด้านการส่งเสริมสวัสดิการ ชุมชน มีเงินกองทุนมูรออะฮ์สวัสดิการและกองทุนฌาปนกิจจาก 40% จากเงินกำไรของกลุ่มต่างๆ ที่เป็นสมาชิก สถาบันการเงินฯ ที่มีรายได้ในแต่ละปี สมทบเข้ากองทุนมูรออะฮ์ทุกปี และจัดเป็นเงินทุน 400,000 บาทเพื่อนำไป ค่าขายในระบบอิสลาม (ขายสินค้าบวกกำไรบนต้นทุน) และนำกำไรมาจ่ายสวัสดิการแก่สมาชิก ทั้งนี้ กำไร 40 % ของ สถาบันการเงินฯจะถูกจัดสรรมาเป็นเงินสวัสดิการแก่สมาชิก 20% ค่าตอบแทนคณะกรรมการและพนักงาน 15% สวัสดิการผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาส 2.5 % และสวัสดิการเพื่อการพัฒนาหมู่บ้านรวมส่งเสริมอาชีพและเศรษฐกิจ พอเพียง 2.5 %

ด้านการออม สมาชิกต้องฝากเงินออมไว้ที่กองทุนทุกเดือนๆละไม่ต่ำกว่า 50 บาทและไม่เกิน 1,000 บาท โดยเงินออมของสมาชิกจะไม่นำไปจัดสวัสดิการ แต่หากสมาชิกไม่ออมหรือขาดการออมก็จะไม่ได้รับสวัสดิการ โดย ปัจจุบันสวัสดิการจากกองทุนมูรออะฮ์ มีเงินกองทุน จำนวน 760,549 บาท ซึ่งจะจ่ายเป็นค่ารักษาพยาบาลให้กับ สมาชิก ครั้งละ 100 บาท ปีละไม่เกิน 5 ครั้ง จ่ายค่าคลอดบุตรคนละ 1,000 บาท ช่วยค่าทำศพๆละ 12,500 บาท ดูแลผู้สูงอายุ และคนพิการจำนวน 40 กว่าคนในตำบล จ่ายภาษีที่ดินตามที่จ่ายจริงตามใบเสร็จรับเงิน รวมทั้ง สนับสนุนการพัฒนาหมู่บ้าน การส่งเสริมอาชีพและเศรษฐกิจพอเพียง

ทั้งนี้ ในตำบลมีระบบกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เป็นการออมสัจจะวันละบาท อีกหนึ่งกองทุนต่างหากด้วย ปัจจุบันมีสมาชิก จำนวน 2,491 คน มีเงินกองทุนสะสมรวม 2,878,000 บาท โดยเป็นเงินออมของสมาชิก 1,273,000 บาท ซึ่งมาจากการสมทบของรัฐบาล 1,550,000 บาท มีการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก 8 ประเภท และที่ผ่านมามีการจัดสวัสดิการที่เป็นเงินสะสมแล้ว 1,886,000 บาท ผู้ได้รับประโยชน์รวม 950 ราย

นอกจากนั้น สถาบันการเงินชุมชนตำบลกำแพงเพชร ยังมีการทำแผนพัฒนาร่วมกันกับสภาองค์กรชุมชน คือ แผนพัฒนาตำบลกำแพงเพชร (ปี 2556-2558) ซึ่งประกอบด้วยการพัฒนาทั้งหมด 8 ด้านที่สัมพันธ์กับภารกิจของ สถาบันการเงินฯ อีกด้วย คือ ทั้งยุทธศาสตร์ด้านการบริหาร ยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์ด้านสังคม ยุทธศาสตร์ด้านสาธารณสุข ยุทธศาสตร์การศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม ยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์ด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ และยุทธศาสตร์โครงสร้างพื้นฐาน

โดยผลในการดำเนินงานตามแผนพัฒนาดังกล่าว ทำให้การทำงานพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนในตำบล กำแพงเพชรเป็นพื้นที่รูปธรรมของการพัฒนาจากทุนภายในโดยมีสถาบันการเงินฯเป็นแกนกลาง ตามหลักศาสนาและ ภูมิปัญญาของท้องถิ่นสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งเกิดเป็นพื้นที่เรียนรู้และศึกษาดูงานของผู้นำชุมชนและ หน่วยงานจากพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่อื่นๆเป็นประจำทุกเดือน

นอกจากนั้น ภายใต้นโยบายประชารัฐ สถาบันการเงินกำแพงเพชรยังได้มีเรื่อง การพัฒนากลุ่มอาชีพ การพัฒนาร้านค้าชุมชน จากการส่งเสริมการผลิตเกษตรอินทรีย์ โดยสถาบันการเงินฯ ได้ประสานหน่วยงาน เช่น กรมวิชาการเกษตร มาให้ความรู้แก่เกษตรกรที่เป็นสมาชิกของสถาบันการเงินฯ และคนในพื้นที่ที่มีความสนใจ มารวมกลุ่มเพื่อพัฒนาการเกษตรในระบบเกษตรอินทรีย์ ซึ่งสามารถจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ของตำบลเพื่อผลิต ผักและผลไม้อินทรีย์ (ผักและผลไม้พื้นบ้านตามฤดูกาล เช่น กล้วย มะม่วง สะตอ เป็นต้น) เพื่อบริโภคในครัวเรือนและจำหน่ายกันภายในตำบลได้ ซึ่งในการจำหน่ายผลผลิตมีการพัฒนาตลาดเกษตรอินทรีย์ขึ้นในพื้นที่ จากการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐ คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ที่เข้ามาสนับสนุนการพัฒนาตลาดภายใต้โครงการ “ตลาดประชารัฐ” ตามนโยบายประชารัฐ รวมทั้ง ยังพัฒนาต่อยอดเศรษฐกิจของตำบล เรื่อง การท่องเที่ยวชุมชนอีกด้วย โดยสถาบันการเงินฯ มีบทบาทในการเป็นแกนและทุนหลักในการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้นในตำบล ซึ่งจากการร่วมกันวิเคราะห์ของคนในชุมชนต่อทัศนคติภาพที่ชุมชนในตำบลมี คือ การมีแหล่งน้ำลำคลองธรรมชาติและวิถีชีวิตท้องถิ่นที่มีคุณค่าและเหมาะต่อการมาท่องเที่ยวเรียนรู้ของคนต่างถิ่น ดังนั้น หลังมีการรวมกลุ่มและลงหุ้นของคนในตำบลที่สนใจ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของสถาบันการเงินฯ ทำให้มีสมาชิกประมาณ 100 คน และเกิดกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนตำบลกำแพงเพชรและแผนพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้น โดยปัจจุบัน สถาบันการเงินฯ ได้สนับสนุนการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน ร่วมกับสภาองค์กรชุมชนตำบลกำแพงเพชร ในการปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่อาทิ พัฒนาทัศนียภาพและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาโฮมสเตย์และการสนับสนุนเรือเพื่อล่องท่องเที่ยวในลำคลอง เป็นต้น ทั้งนี้ การประชาสัมพันธ์ยังอยู่ในการดำเนินการเพื่อพัฒนาช่องทางการสื่อสารประชาสัมพันธ์กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน (ตำบล) เช่น การประชาสัมพันธ์ในสื่อออนไลน์ (Facebook) และการประสานการสนับสนุนหน่วยงาน อาทิ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนฯ เพื่อสนับสนุนการจัดทำสื่อวีดิทัศน์ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลกำแพงเพชร เป็นต้น ซึ่งจากการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนมากกว่าสิบปีสะท้อนการเติบโตจากทุนภายในของท้องถิ่นที่ยึดตามหลักศาสนาและภูมิปัญญาที่เป็นฐานสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของตำบลกำแพงเพชรขึ้นได้

การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนด้วยระบบทุนเงินตราตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

บ้านดงขี้เหล็ก ตั้งขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2440 ซึ่งปัจจุบัน ตำบลดงขี้เหล็ก อยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี มีพื้นที่รวมทั้งหมด 35,189 ไร่ มีหมู่บ้านในเขตการปกครองรวม 14 หมู่บ้าน จำนวน 2,280 หลังคาเรือน มีประชากรรวม 8,123 คน แบ่งเป็นชาย 3,869 คน หญิง 4,254 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรมทำสวน เช่น ทำสวนไผ่ ตง สวนผลไม้เช่น กระท้อน มะไฟ มะนาว การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ค้าขาย นอกจากนี้แล้วยังโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียง ทำให้ชาวบ้านบางส่วนมีอาชีพรับจ้างในโรงงาน

ย้อนหลังไปในอดีต คนดงขี้เหล็กต่างดำรงชีวิตและทำมาหากินด้วยการพึ่งพาตนเอง พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน รวมถึงพึ่งพาทรัพยากรจากธรรมชาติในพื้นที่อย่างสมดุล ต่อมา เมื่อการพัฒนาต่างๆ เริ่มเข้ามาในพื้นที่ และขยายตัว ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งที่เป็นโอกาสและผลกระทบ ที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือปัญหาเรื่องหนี้สินอันเนื่องมาจากการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ/พืชเชิงเดี่ยว อีกทั้งยังขาดโอกาสหรือไม่มีช่องทางในการเข้าสู่แหล่งเงินทุน ซึ่งในความหมายคือ ไม่มีทุนชุมชนเพื่อมาให้หมุนเวียน ในระบบการผลิต การดำรงชีวิต อันจะก่อให้เกิดวงจรการพัฒนาในระดับชุมชนท้องถิ่น ปัญหาดังกล่าวได้นำมาสู่การรวมตัวของคนดงขี้เหล็กในปี 2524 เพื่อร่วมกันหาทางออกในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยการส่งเสริมการออม “จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์หรือองค์กรการเงินของชุมชน” คือ การเกิดทุนชุมชนที่เกิดจากออม เป็นกลไก/เครื่องมือในการขับเคลื่อน เพื่อให้เกิดวงจรธุรกิจเศรษฐกิจฐานรากที่อยู่ในระดับชุมชน นับเป็นการจุดประกายทางความคิดให้คนดงขี้เหล็กต้องร่วมไม่ร่วมมือกัน ระดมทุนจาก

ภายใน เพื่อต่อสู้กับปัญหาที่เกิดขึ้นกับคนในพื้นที่จนประสบผลสำเร็จ เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังเป็นฐานสำคัญที่นำไปสู่การ แก้ไขปัญหาและพัฒนาட்சีเหล็กอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

“ทุกคนที่เข้ามาอยู่ร่วมกันในชายคาบ้านภายในตำบลดง ชีเหล็ก และรับเอาระเบียบปฏิบัติ ที่ชุมชนร่วมกันตั้งขึ้น ย่อมได้รับ สวัสดิการ และมีหลักประกันในชีวิตตั้งแต่วันที่เขาก่อเกิด จนถึงวันตาย เท่ากับว่าเราได้มีโอกาส ทดแทนแผ่นดินเกิด ในฐานะที่เราเป็นผู้นำ จึง

เป็นความภูมิใจ ที่ได้สร้างสิ่งที่ดี ให้กับลูกลูกหลานหลาน และคนรุ่นหลังจะได้สืบทอด และสร้างสรรค์ พัฒนา ให้เจริญ อกงามต่อไป” จากปณิธานในการทำงานดังกล่าว ได้นำไปสู่การจุดประกายการกำหนดเส้นทางการบริหารจัดการด้วย ทุนภายในของตนเอง

1. จากการส่งเสริมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ซึ่งมีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่การส่งเสริมการพัฒนาองค์กรการเงิน ภายใต้การดำเนินการของ พวม. ก่อนปี 2543 ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนของชุมชนท้องถิ่นในหลายพื้นที่ ซึ่งมีการเติบโตทั้งในเชิงพื้นที่ คือ ตั้งแต่ปี 2556 จำนวน 61พื้นที่ สู่อีก 143พื้นที่ ในปี 2557 และแนวโน้ม 1,100 พื้นที่ (ในปี 61) และการพัฒนาศักยภาพในการเติบโตของชุมชนที่เข้มแข็งและสามารถจัดการตนเองได้ รวมทั้ง การต่อยอดงานพัฒนาในพื้นที่และยกระดับการพัฒนาแผนการพัฒนาเรื่องเศรษฐกิจและทุนของตำบลได้ ดังนั้น จึงควรมีกระบวนการในการทำความเข้าใจ และต่อยอดแนวคิดเรื่องการพัฒนากระบวนกรพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่สามารถเชื่อมโยงการพัฒนาได้ทั้งตำบล ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนไปยังระดับอำเภอ จังหวัดและในภูมิภาคได้
2. จากบทเรียนจากพื้นที่รูปธรรมต่างๆ พบว่า การส่งเสริมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ยังอยู่ภายใต้เงื่อนไข/ข้อจำกัด คือ สิ่งที่ผ่านมาในระดับผู้ปฏิบัติงานยังมีความรู้ไม่เพียงพอ ต่อความเข้าใจ ต่อแนวคิดหลักการ และเป้าหมายในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน รวมทั้ง ขาดความรู้ต่อการดำเนินการและวางแผนทางและวิธีการในการส่งเสริม ตลอดจน ศักยภาพในการประสานความร่วมมือกับภาคีที่เกี่ยวข้อง เช่น สภาองค์กรชุมชนตำบล และหน่วยงานภาคี ในการเชื่อมโยงการทำงานในการร่วมมือเพื่อกำหนดแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนร่วมกัน และยกระดับการเชื่อมโยงในระดับจังหวัดและภูมิภาค นอกจากนี้ ผู้ปฏิบัติงานต้องการทำงานส่งเสริมเพื่อนำไปสู่เชิงนโยบายด้วย ซึ่งจะส่วนให้การพัฒนากระบวนกรพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนสามารถขับเคลื่อนงานและเกิดผลเป็นรูปธรรมได้จริง
3. การส่งเสริมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน จากบทเรียนจากพื้นที่รูปธรรม พบว่า บริบทที่มีส่วนช่วยในการผลักดันให้เกิดการขยายการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนอย่างมาก คือ ความรู้ความเข้าใจของแกนนำ/ผู้นำของขบวนการชุมชนในพื้นที่ เรื่องการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ว่าคือ การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนไม่ได้มุ่งเน้นที่ระดับปัจเจก แต่เน้นการพัฒนาในระบบกลุ่มและเครือข่าย นอกจากนี้ ยังเป็นการพัฒนาซึ่งมีเป้าหมายที่มากกว่าการพัฒนาเพื่อสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจเท่านั้น คือ มากกว่าการพัฒนาทุนเงินตรา แต่ต้องเน้นการพัฒนาโดยการใช้ทุนและศักยภาพของชุมชนด้วย (ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรม เป็นต้น) เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและบริหารจัดการตำบลตนเองได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง :

- [1] 15 ปี “พลังองค์กรชุมชน ขับเคลื่อน เศรษฐกิจฐานราก”
- [2] 7 รูปธรรมองค์กรสวัสดิการชุมชน
- [3] เอกสารประกอบการสัมมนา “ทุนชุมชนกับการขับเคลื่อนประเทศไทย” วันที่ 18 – 19 พฤษภาคม 2553 ณ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช จังหวัดนนทบุรีและเอกสารประกอบงานมหกรรม “วิถีพลังไท 2” วันที่ 13 – 17 พฤศจิกายน 2550 ณ สวนอัมพร กรุงเทพฯ
- [4] หนังสือ องค์กรการเงินชุมชน เส้นทางสู่ “การบูรณาการทุนชุมชน”
- [5] คู่มือการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน โดยสำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน
- [6] คู่มือการส่งเสริมการพัฒนา “ระบบเศรษฐกิจฐานราก” 2559 โดยสำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน และสำนักสื่อสารการพัฒนาสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
๙๑๒ ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ ๑๐๒๔๐

โทร ๐ ๒๓๗๘ ๘๓๐๐-๙ โทรสาร ๐ ๒๓๗๘ ๘๓๒๑

Homepage : www.codi.or.th